

Estudi de la conversió dels jueus al catolicisme (Barcelona, 1846-1947): anàlisi i interpretació de les informacions factuais recollides al *Regest dels documents de l'Arxiu Diocesà de Barcelona relatiu als jueus*

Martine BERTHELOT

Universitat de Perpinyà

Rebut: 22.02.2013 — Acceptat: 26.06.2013

Resum. Entre 1846 i 1947, uns dos-cents cinquanta estrangers d'origen jueu immigrants o nascuts a Barcelona van decidir convertir-se al catolicisme. De tots ells, no en sabem res fora que eren alemanys, hongaresos, polonesos, austríacs, turcs, grecs, marroquins, etc., homes i dones més aviat joves, infants també, i que per a la majoria la conversió va tenir lloc entre 1939 i 1945. Vet aquí el que diuen els arxius de la Diòcesi de Barcelona, i no en sabem res més, car, com sempre, els convertits no solen deixar testimoniatges ni petjades. Basant-nos en aquests arxius, intentarem esbrinar les condicions de bateig i les motivacions de totes aquestes persones. El ric i dens contingut d'aquest corpus documental ens porta a fer-ne una anàlisi sota dues perspectives: des de la *perspectiva jueva*: és a dir, els jueus respecte a la conversió al catolicisme; i des de la *perspectiva catòlica*: l'Església respecte als candidats jueus a la conversió. A més a més, cadascuna d'aquestes dues parts es presta també a una doble aproximació: la primera es basa en una ressenya de les dades factuais i per tant *objec-*

Correspondència: Martine Berthelot. Universitat de Perpinyà. Institut Franco-Català Transfronterer. 52 av. Paul Alduy. FR-66860 Perpinyà. UE. Tel.: 00 33 468 60 90. A/e: berthelo@univ-perp.fr.

tives, com ara els elements d'identitat o les condicions materials de bateig. La segona està dictada pel «discurs»: informacions proporcionades directament pels preveres i informacions indirectes fruit de les observacions. En aquest cas, la *subjectivitat* hi té un lloc notable i molt significatiu per a identificar uns determinats estats d'ànim. Acabarem fent una interpretació d'aquest fenomen en funció de l'origen dels interessats, del context global europeu i espanyol, de les motivacions i de la posició del clergat.

Paraules clau: jueus, immigrants, desjudaïtzació, bateig, clergat, motivació, context polític, societat majoritària

Study of the conversion of Jews to Catholicism (Barcelona, 1846-1947): analysis and interpretation of factual information from the publication *Regest dels documents de l'Arxiu Diocesà de Barcelona relatiu als jueus*

Abstract. Between 1846 and 1947, approximately 250 people of Jewish origin and foreign descent who had immigrated to or been born in Barcelona decided to convert to Catholicism. All we know about them is that they included Germans, Hungarians, Poles, Austrians, Turks, Greeks and Moroccans, among others; that they were male and female alike, and were mostly relatively young (some were children); and that the majority of them converted between 1939 and 1945. That is what the records of the Diocese of Barcelona tell us, and nothing more is known about them, as converts are not in the habit of leaving evidence or trails behind them. Based on the aforementioned records, this article attempts to find out the conditions in which the people in question were baptised and their motives for taking that step. The rich, dense content of the corpus of documents is analysed from two perspectives, that of the Jews (on their conversion to Catholicism) and that of the Catholic Church (on the Jews seeking conversion). Additionally, each of those perspectives is approached in two ways. The first consists of reviewing data of a factual and, therefore, objective nature, including aspects of the identity of the converts and the physical conditions of their baptism. The second is based on 'discourse', i.e. details provided directly by priests and information gleaned indirectly from observations. In this latter approach, subjectivity is key to identifying certain frames of mind. The article concludes by offering an interpretation of the phenomenon on the basis of the origin of the converts, the situation in Europe and Spain, the converts' motives and the position of the clergy.

Keywords: Jews, immigrants, dejudaïtzació, baptism, clergy, motives, political context, mainstream society

1. Introducció

La publicació, l'any 2008, del *Regest dels documents de l'Arxiu Diocesà de Barcelona relatiu als jueus*,¹ ha tret de les fosques un gran nombre de documents de primera mà fins ara inèdits. Ens interessa especialment la segona part, el *Regest II*, p. 139-239: basat en el fons «Bautismos Adultos», concerneix la conversió al catolicisme dels jueus a Barcelona a l'època moderna-contemporània, o sigui, des de l'any 1846² fins a l'any 1944,³ amb un buit que va del mes d'octubre de 1935 al mes de març de 1939 i que correspon als anys de la Guerra Civil espanyola. El conjunt de la documentació d'aquest estudi prové, doncs, de fonts primàries eclesiàstiques i, més en concret, de sèries baptismals de les parròquies de Barcelona i d'algunes poblacions pertanyents a l'àmbit geogràfic de la diòcesi de Barcelona: Molins de Rei, Vilanova i la Geltrú, Badalona, Rubí, Sant Cugat del Vallès, l'Ametlla del Vallès. Aporta un volum considerable d'informacions alhora factuais i, per tant, objectives, així com també d'altres de més subjectives, que es poden interpretar en funció del context de l'època.

Les informacions es presenten sota la forma d'unes cent setanta-sis fitxes resumides corresponents al mateix nombre de carpetes-expedients buidats pels autors. Per la nostra banda, i seguint la mateixa metodologia, hem reprès i hem continuat la recerca a l'Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB), i hem tret a la llum uns deu expedients suplementaris sobre les conversions a partir del 1944, però no hem pogut anar gaire més enllà del 1947 per noves raons jurídiques lligades amb aquest tipus de fonts.⁴

1. Sota la direcció d'Esperança VALLS, Barcelona, PPU, Institut d'Estudis Món Juïc, 2008. Els autors del conjunt del *Regest* (parts I i II) són: Guillem Abella, Daniel Gómez, Marc Juanhuix, Claudia Natalia Rincón i Verónica Vives.

2. En realitat, el primer bateig que consta al *Regest II* (p. 135) data del 30 de setembre de 1771 i concerneix una família francesa originària de Bordeus: la del rabí Rafael Díaz de Santillana, la seva dona i els tres fills.

3. La prescripció era de cinquanta anys quan els autors del *Regest* van fer la recerca (2006 i 2007). Vegeu el pròleg de Tessa Calders, p. 12.

4. Poc després de la nostra primera visita i consulta a l'Arxiu (16 de novembre del 2011), el Bisbat de la Diòcesi de Barcelona va fer publicar una nova normativa sobre els llibres sacramentals (documents referents als bateigs, matrimonis, defuncions) que estén el termini de prescripció de cinquanta a cent anys (Normes sobre els llibres sacramentals parroquials, del 29 de novembre de 2011). Fou el mateix director de l'Arxiu Diocesà de Barcelona, mossèn Martí i Bonet, qui ens en va assabentar, al·legant el secret i la protecció de dades personals i familiars,

Tot i ser desiguals pel que fa a la llargada i al contingut de les peces, els expedients presenten recurrències: sobre la identitat dels interessats (gènere, edat, país d'origen, noms i cognoms dels avantpassats, i, ocasionalment, professió); sobre les condicions religioses de la conversió (instrucció religiosa prèvia, petició de bateig, autorització del bisbe, abjuració, professió de fe, bateig, recepció de sagraments: comunió i sacralització del matrimoni, canvis de noms); sobre les parròquies i les esglésies que practicaven els bateigs, els terminis, etc. D'altra banda, l'anàlisi de discurs dels interessats i dels preveres autors dels expedients palesen dades sorprenents i notables. Per exemple, per la part catòlica: múltiples denominacions dels jueus per part dels capellans, retòrica eclesial amb cert to antijudaic; per la part jueva: justificacions i motius «oficials» del bateig, però, també, intents d'escapatòries i algunes formes d'irredemptisme cultural, religiós i identitari.

Aquest corpus original i dens es mereixia una explotació sistemàtica, amb una anàlisi de contingut i de discurs de la totalitat de les fitxes; treball previ que permeti després una interpretació sociohistòrica global de la conversió al catolicisme dels jueus establerts a Barcelona durant la primera meitat del segle xx.

1.1. *Identificació i descripció dels expedients jueus*

En la tasca del buidatge dels arxius de l'ADB, hem comprovat que durant l'època tractada (i, sobretot, a principi del franquisme) hi ha milers i milers d'expedients de bateigs d'adults. La gran majoria de les peticions dimanen d'espanyols i de catalans no batejats, i, de manera molt més marginal, de protestants i de jueus. La qual cosa planteja el problema de la identificació, atès

i assenyalant l'article 4 d'aquestes normes, a saber: «Els llibres sacramentals formen part dels arxius parroquials protegits per allò que s'estableix en l'article I.6 de l'Acord sobre Assumptes Jurídics entre la Santa Seu i l'Estat espanyol i, en conseqüència, pot denegar-se l'accés a qualsevol autoritat civil no autoritzada per l'Ordinari diocesà», i l'article 31: «A no ser que l'Ordinari diocesà disposi una altra cosa, la documentació relativa als registres sacramentals dels últims cent anys ha de quedar tancada a la lliure i pública consulta, ja que és reservada per la seva pròpia naturalesa. A partir d'aquesta data, passarà a considerar-se documentació històrica.» En la pràctica, només els mateixos interessats i la seva família hi tenen accés. Conseqüentment, no vam poder continuar la tasca de buidatge més enllà del que ja havíem fet, és a dir, fins a l'any 1947.

que tots els expedients estan barrejats. Tal com expliquen els autors del *Regest*, van identificar els dossiers dels jueus en funció, en primer lloc, de l'onomàstica i, en segon lloc, d'una indicació manifesta de la seva judeïtat.

Les fonts del nostre estudi reuneixen cent seixanta-vuit dels expedients tractats en el *Regest II*,⁵ més les nostres deu fitxes no publicades, o sigui, un total de cent setanta-vuit expedients. Els autors del *Regest II* han buidat i han retranscrit en forma de fitxes resum les actes i els documents relatius a cada cas de conversió, ja siguin individuals o col·lectius. Formalment —i probablement sempre que hagi estat possible per la presència de documents—, cada fitxa conté rúbriques recurrents. Una fitxa tipus inclou:

1. La data de petició de bateig: any, mes, dia.
2. En lletra cursiva: la natura dels documents (petició, fe de bateig i, eventualment, abjuració); més la identitat de l'interessat (nom, cognom[s]), edat o any de naixement, lloc de naixement, nom i origen dels pares, i, eventualment, nom dels avis).
3. La referència arxivística que, tret de poques excepcions, sol ser gairebé sempre la mateixa: «Bautismo Adultos» i any(s) de la caixa concernida amb número o sense (per exemple: «caixa 1881-1892, s/n», o bé: «caixa 1920-1921, núm. 160»).
4. Ocasionalment i en lletra rodona: designació de les operacions i notes del prevere; o diverses transcripcions (petició de bateig, fe de bateig, constància d'abjuració, partides de naixement); o cartes de suport; o qualsevol altre document inclòs en l'expedient.
5. En lletra cursiva diminuta, «nota» o més sovint «conjunt de notes dels autors» que fan constar diverses informacions que no apareixen abans o que són dignes d'interès: parròquia, noms de pila adoptats pel bateig, signatura, presència de documents específics, així com també informacions complementàries: si l'interessat va ser catequitzat, si va combregar, si va fer sacralitzar el seu matrimoni, o qualsevol altra observació que presenti rellevància o interès.

5. Hem exclòs l'expedient núm. 1 (bateig col·lectiu massa antic: 1771); i els expedients núm. 2 (1775), 3 i 4 (1795) i 176 (1953), que són documents que no tenen res a veure amb els bateigs. També l'expedient núm. 9 (és una carta d'un prevere al bisbe) i l'expedient núm. 21 (segons la nota 2 dels investigadors, els interessats no són jueus, p. 153). D'altra banda, els expedients núm. 10 i núm. 14 concerneixen la mateixa persona; l'expedient núm. 82 i el núm. 92 també. O sigui que només explotarem 168 dels 176 expedients del *Regest II*.

Tot i haver-hi constàncies temàtiques al llarg de les fitxes, també hi ha molta variabilitat pel que fa al gruix i a la llargada de cada fitxa, la qual depèn, és clar, del gruix de l'expedient mateix. Per exemple, la fitxa més llarga (exp. 52, p. 169-178) conté més de nou pàgines; les més breus consten de quatre a cinc ratlles.

En haver treballat personalment sobre el mateix tipus de material amb els expedients dels anys 1944-1947, hem de dir que la tasca de lectura i buidatge és força complicada. Tret dels formularis mecanografiats i preomplerts del Bisbat o d'algunes, molt poques, peticions de bateig mecanografiades, la immensa majoria dels documents són manuscrits, amb cal·ligrafies diferents les unes de les altres i sovint il·legibles. Raó per la qual pot passar que se'ns escapin informacions. D'altra banda, a vegades fa l'efecte que falten peces en els expedients, la qual cosa s'explica pel fet que aquests documents de l'ADB són còpies dels expedients: els originals es troben a les paròquies concernides per cada bateig. A més, tractant-se de persones d'origen estranger, ben sovint els cognoms són ortografiats malament i a voltes presenten dues o tres formes diferents. I, finalment, hem notat un cert nombre d'anomalies (noms, dates...) que, si de cas, explicarem en el moment escaient.

Tot plegat, les informacions formen un corpus abundant i substancial amb dades que superen el simple valor religiós i testimonial, i abracen aspectes històrics, sociològics i psicosociològics que contribueixen a la seva riquesa.

1.2. *Metodologia del present estudi*

Basant-nos en la totalitat de les informacions referenciades en les cent seixanta-vuit fitxes explotables i en les nostres deu fitxes complementàries, al nostre torn, en farem un buidatge amb l'objectiu de fer-ne una explotació alhora temàtica i estadística global. El seu contingut ens porta a fer-ne una anàlisi acurada sota dues perspectives: *a)* des de la *perspectiva jueva*: els jueus respecte a la conversió al catolicisme, i *b)* des de la *perspectiva catòlica*: l'Església respecte als candidats jueus a la conversió. A més a més, cadascuna d'aquestes dues parts es presta també a una doble aproximació: la primera es basa en una ressenya de les dades factuais i, per tant, *objectives*, com ara els elements d'identitat o les condicions materials de bateig. La segona aproximació és dictada pel «discurs»: informacions proporcionades directament pels

preveres i informacions indirectes fruit de les observacions i de les notes dels autors. En aquest cas, la *subjectivitat* hi té un lloc notable i molt significatiu per a identificar uns determinats estats d'ànim.

2. Identitat i motivació dels jueus batejats

2.1. Dades factuais

L'estudi concerneix els bateigs de dues-centes cinquanta persones jueves (cent trenta-dos homes, vuitanta-cinc dones, trenta-tres menors d'edat) efectuats entre 1846 i 1947. A partir d'aquests elements de base, mirarem i compararem totes les dades factuais contingudes en els expedients. I, per començar, les referides a les informacions que concerneixen la identitat (origen, edat, professió), l'any del bateig i, també, les modalitats de conversió. Aquestes dades no es donen sistemàticament per a tots els convertits.

2.1.1. Nombre i gènere; adults i menors d'edat (taula 1)

Pel que fa al nombre de jueus convertits a Barcelona, no hi ha cap dubte que les dues-centes cinquanta persones identificades representen només una part de tots els jueus convertits en aquella època. I això per, almenys, dues raons. Primer, perquè els autors del *Regest*, com diuen ells mateixos, es van centrar únicament en els expedients en què es feia menció *explícita* dels jueus («de religión israelita», «de padres judíos...»). És molt probable que una part dels candidats a la conversió no es declararessin com a jueus sinó com a ortodoxos, protestants, sense religió.⁶ La segona raó és que la gran majoria vivien a Barcelona ciutat, però no tots. Per tant, caldria investigar en altres arxius episcopals (Girona?, Tarragona?). Una possible tercera raó seria la gran quantitat de conversions d'aquella època, palesada en països com França, Alemanya, Itàlia, Àustria, Hongria..., països que estan ben representats en el present estudi.⁷ Pel que fa al gènere, mirant la taula 1, veiem

6. Ara i més endavant, les dades i les al·lusions als jueus de la comunitat organitzada de Barcelona provenen de BERTHELOT, *Memorias judías*.

7. Tractem aquest aspecte en l'última part, l'apartat 4, «Interpretació».

el nombre de cent trenta-dos homes convertits per vuitanta-cinc dones: xifres que s'han de relacionar amb el fet que els homes —ja més propensos a emigrar— eren també més propensos a assimilar-se i a contractar matrimonis mixtos. D'altra banda, en aquell temps d'immigració a la gran capital en ple desenvolupament que era Barcelona, molts hi anaven per trobar-hi feina i, doncs, solters o sols (dada que es corrobora amb l'edat generalment jove dels convertits).

2.1.2. El país (amb o sense la ciutat) d'origen (taules 2a, 2b i 2c)

El país d'origen s'indica gairebé sempre, però quan no s'indica, uns indicis a voltes encreuats permeten de deduir-lo. Tal com es pot apreciar a la taula 2a, els orígens són força variats, amb vint-i-quatre països diferents. La qual cosa recorda el cosmopolitisme de la comunitat jueva de Barcelona ja en aquelles èpoques (fi de segle XIX i primera meitat del segle XX);⁸ fora que la ciutat de Barcelona ja atragués immigrants de tots els horitzons i no tan sols els jueus.

Els alemanys encapçalen de bon tros aquesta diversitat, per tal com representen gairebé un 30 % de les conversions. Però els batejats originaris del conjunt dels països de l'Europa central i oriental (incloent-hi Grècia i Turquia) arriben a un 84 % del total, comptant l'origen dels nascuts a Espanya (taula 2b) els pares dels quals procedeixen d'aquests països.

La correlació entre la data de petició de bateig i l'origen no aporta gaire informació sobre una possible relació causa-efecte entre país d'origen i època. Tret del Marroc, d'on arriben entre 1864 i 1818 nou dels tretze originaris d'aquest país,⁹ domina la diversitat de les procedències al llarg de tot el segle considerat. Per exemple, per al segment 1939-1947, s'observa clarament aquesta diversitat (taula 2c).

8. Cosmopolitisme que vam estudiar des d'una perspectiva sociolingüística en BERTHELOT, «Un espai lingüístic desconegut a Catalunya», p. 27-49.

9. GONZÁLEZ, *El retorno de los judíos*, p. 72. Vegeu, també, més avall: l'apartat 4, «Interpretació».

2.1.3. Els noms i la identitat religiosa (taula 3)¹⁰

A cada fitxa apareixen els noms i cognoms dels interessats, així com dels seus pares (que falten en pocs casos), i també sovinteja la identitat dels avis materns i paterns.¹¹ Si encreuem els noms i el país o la nacionalitat d'origen, aconseguim deduir el nombre d'asquenazites i de sefardites amb un marge d'error, segons creiem, bastant estret. Els asquenazites predominen, a més, amb una clara primacia dels alemanys i dels hongaresos, països en què les nombroses conversions han estat esmentades per alguns autors.¹² Però constatem, també, la propensió dels sefardites (37,6 % del total) a convertir-se, la qual cosa es contraposa amb la idea generalment admesa que, essent més tradicionals i religiosos, es mostrarien més reticents a la conversió.

2.1.4. Professió

Les dades referents a la professió són ocasionals. Tot i així, s'esmenten en uns trenta-sis casos. En la majoria s'indica la pròpia professió: comerç i negoci (nou persones), jornalер (quatre), químic (tres), industrial (dues), farmacèutic (un), enginyer (un), doctor en economia (un), cineasta (un), saboner (un), sabater (un), apicultor (un). En els altres casos s'indica la professió del pare o de l'avi: «nét de banquer» (un), «fill de fabricant» (un), «fill de farmacèutic» (un), «fill de comerciant» (un); o bé: «pare comerciant» (dues), «pare fabricant» (dues), «pare sastre» (un), «pare propietari» (un), «pare metge militar» (un). Dades que, si bé no permeten una anàlisi aprofundida, almenys permeten de situar la majoria dels interessats en la classe mitjana.

10. Apliquem, en aquest estudi, la línia deontològica que sempre vam seguir al llarg de les nostres recerques: és a dir, que no publiquem la identitat (nom i cognoms) dels interessats; si bé, i si de cas, esmentem només uns quants cognoms donats a tall d'il·lustració d'una observació.

11. L'interès d'aquests noms és que, encreuats amb altres fonts, podrien servir per a establir línies genealògiques, tot i que ara esdevé cada cop més difícil accedir als arxius familiars per raons legals de protecció de la privacitat: com s'ha dit en la nota 4, els terminis de prescripció dels arxius eclesíastics s'estan allargant, i és probable que passi el mateix amb altres arxius.

12. GUGELOT, *La conversion des intellectuels*. I, del mateix autor, «De Ratisbonne à Lustiger», p. 8-26. LANDAU, «Se convertir à Paris», p. 29.

2.1.5. Edat dels batejats (taula 4)

L'edat o la data de naixement s'evoca en el cas de dues-centes trenta-set persones (adults i infants). El 58,6 % de les persones batejades tenen entre divuit i quaranta anys. Eren, doncs, majoritàriament joves que es convertien, amb tota probabilitat, perquè tenien la intenció de quedar-se a Catalunya o a Espanya (alguns, també, van ser nacionalitzats a la mateixa època, indicació que apareix en dos o tres casos només i pot ser que ho indiquin per donar més pes a la sol·licitud de bateig). Pel que fa als infants: dels trenta-un (d'un total de trenta-tres) dels quals sabem l'edat, setze tenen entre dos mesos i nou anys, i quinze, entre deu i disset anys.

2.1.6. Època i any de bateig (taules 5a, 5b i 5c)

Si bé és ínfim el nombre de bateigs fins a l'any 1909, després la progressió per decenni és remarcable, ja que la xifra es duplica i quasi es triplica: 14, 27, 50, 140. Les taules 5a i 5b permeten de comprovar que el 76 % dels bateigs es van fer durant els anys 1930-1946: és a dir, en època d'auge i apogeu del feixisme (anys trenta, amb unes xifres punta per al 1935) i durant els anys de la Segona Guerra Mundial, que, a Espanya, corresponen als anys més durs de la dictadura franquista i a la presència de la Gestapo en capitals com Barcelona o Madrid. També destaquem que no hi ha cap constància de bateigs durant els anys de la Guerra Civil espanyola.

Per falta de dades substancials, ens és impossible conèixer la correlació *general* (o sigui, de la totalitat dels convertits) entre la data del bateig i la data d'arribada a Barcelona, tret de quatre casos en què hi ha indicis respecte d'aquesta qüestió,¹³ i tret de les persones nascudes a Barcelona (taula 2b).¹⁴ En aquest últim cas, encreuant dades com l'edat de l'infant o de l'adult nascut a

13. Expedient 6: arribada l'any 1860, petició el setembre del 1864, bateig el febrer del 1865 (p. 145). Expedient 10: petició de bateig el 1881 d'un «hebreo [...] domiciliado hace 7 años en Barcelona» (p. 148). Expedient 47 (1925): arribats a Barcelona dos anys abans de la petició de bateig (p. 165). Expedient 52 (1927): «vecinos de Barcelona hace más de 14 años» (p. 171).

14. La taula 2b indica que totes aquestes persones ja feia bastants anys que vivien a Barcelona quan es van convertir: aquest és un indicador valuós que caldrà tenir en compte en el moment d'interpretar la motivació d'aquestes conversions en la segona part d'aquest estudi per a intentar esbrinar el motiu de la conversió.

Espanya o a Catalunya i l'any del bateig, podem suposar l'any mínim d'immigració dels pares a Catalunya, si bé no és l'any exacte.¹⁵ Per exemple, en el cas d'una dona de vint-i-dos anys nascuda a Barcelona i batejada l'any 1942, se'n dedueix que els pares varen arribar a Barcelona l'any 1920 o abans.

2.1.7. Bateigs individuals i col·lectius (taules 6a i 6b)

Cent catorze persones varen rebre el bateig *individualment*: setanta homes i quaranta-una dones. Si bé no sorprèn el cas dels homes, el cas de les dones que, els anys 1864, 1880 i 1881 (venien totes tres del Marroc), sol·liciten la conversió soles pot semblar més enigmàtic, sobretot en aquella època en què l'emancipació femenina encara no era un fet assumit. Constatem, a més a més, que aquesta sol·licitud de les dones es troba al llarg de tota l'època considerada, 1847-1947.

D'altra banda, notem cinquanta *bateigs col·lectius* realitzats sobretot a partir dels anys 1930. L'anàlisi dels cognoms, del sexe i de l'origen ens ha portat a distingir, d'una banda, els quaranta-un bateigs col·lectius d'una mateixa família, que fan generalment l'objecte d'un sol expedient, i, d'altra banda, a partir del 1935, els nou bateigs col·lectius d'amics o de col·legues celebrats el mateix dia a la mateixa parròquia (per exemple, exp. 136, 137, 138). Més de la meitat dels bateigs col·lectius concernien només dues persones (taula 6b). Els bateigs en família concerneixen els pares i els fills, o bé pares, germans i cunyats junts, o només germans o germanes, o infants i menors d'edat únicament, etc.: es presenta una gran varietat de casos. Hem notat, també, que a vegades els membres d'una mateixa família no es converteixen el mateix dia; és a dir, que un membre convertit pot influenciar un altre membre, que es convertirà uns quants mesos més tard.¹⁶

2.2. Dades informals i discursives

Anалitzar les conversions des del punt de vista dels mateixos jueus implica, també, intentar esbrinar-ne la motivació —o, si més no, arguments o possi-

15. Dos infants van néixer a Sant Sebastià; tots els altres, a Barcelona.

16. Expedients: 33 i 42; 84 i 128; 87 i 94; 105 i 113; 144 i 145; 148, 154 i 158.

bles justificacions que en donen ells mateixos, o bé simples indicis— i, eventualment, el grau d'adhesió a aquest profund canvi d'identitat.

2.2.1. Motivació, justificacions

No apareix mai una motivació clara ni explícita de la petició de bateig que pugui fer pensar en una conversió al catolicisme per pura atracció del catolicisme i sincers motius espirituals, tret potser d'una dona grega de trenta anys (exp. 172) que «diu que se sent atreta per la fe catòlica des de fa uns 15 anys». En canvi, hem aïllat en quaranta-dos casos uns indicis que, de segur, no motiven de manera intrínseca la sol·licitud de canvi de religió, però que «hi ajuden». Dit d'una altra manera, són més aviat arguments avançats per a donar pes a la sol·licitud de bateig i per a ajudar el prevere o el bisbat a donar-hi l'autorització. Aquests indicis poden aparèixer de manera explícita o, al contrari, en forma d'al·legació o d'antecedents. En alguns casos, apareixen dades com «desea entrar en la religió verdadera», que procedeixen més de la fraseologia catòlica que no pas d'un desig propi.

Resumint i reunint els arguments, trobem les motivacions i les situacions següents: alguns són fills o filles de matrimonis mixtos amb un pare o una mare catòlic o bé protestant (o sigui, cristià). D'altres tenen una parella cristiana. O bé tenen fills que ja són batejats. En aquests casos, es tracta per al candidat d'harmonitzar la seva religió amb la de la resta de la família. Com a regla general, però, el que trobem en els expedients no són motivacions sinó més aviat arguments o indicis orientats a persuadir les autoritats eclesiàstiques de la bona disposició dels candidats envers la religió catòlica, o fins i tot d'una ja certa familiaritat amb la cultura i la religió catòliques. És el cas dels que van ser escolaritzats en un establiment religiós catòlic. Altres al·leguen haver rebut una instrucció religiosa prèvia a la sol·licitud. Uns quants diuen que no tenen cap coneixement del judaisme o que mai no l'han practicat, cosa molt probable atès que molts jueus d'aquella època (sobretot de l'Europa central) ja no tenien cap lligam amb el judaisme. Finalment, en dos casos més els candidats han perdut els pares durant la guerra (o sigui, que ja no tenen cap lligam familiar prou fort per a impedir la seva conversió).¹⁷ Entre els casos curiosos, hi ha quatre persones molt malaltes, *in articulo mortis*, que «demanen» el bateig;

17. LANDAU, «Se convertir à Paris», p. 33.

en aquests casos és difícil saber si són ells realment els qui reclamen el bateig o si és obra dels capellans i de les monges hospitalàries, que acostumaven a incitar els malalts a adoptar la religió catòlica.¹⁸ En cap cas, evidentment, no s'allega oficialment la por de ser jueu en l'Espanya tradicional i més tard nacionalcatòlica, ni tampoc el desig d'una integració social i professional més bona en la societat autòctona, és a dir, els motius reals, ben sovint, de la conversió a la religió dominant.

2.2.2. Bateig i sacralització

Fins i tot apareixen casos en què, a més del bateig, els interessats «demanden» la sacralització del matrimoni. És difícil, aquí també, saber si la petició prové realment d'aquestes persones (la qual cosa deixaria pensar en una conversió espiritual o, en tot cas, en l'adopció sincera i activa de la religió catòlica), o bé si accepten —per què no?— una proposta o un consell insistent del prevere.

2.2.3. Irredemptisme

Tot i resultar d'una decisió (en principi) voluntària, des del punt de vista moral la conversió pot resultar un acte incòmode o dolorós per a l'interessat, i pot anar acompanyada d'un refús interior o personal, sobretot en el moment del pas a l'acte, o sigui, de concretar simbòlicament el pas d'un estat religiós a l'altre. En efecte, a més a més d'aquesta decisió, cal tenir en compte que la lectura obligada del credo, que conté frases bastant «violentes» respecte a la religió que s'abandona,¹⁹ pot contribuir a aquest malestar i donar lloc a unes reaccions d'irredemptisme potser desesperat.

En una quinzena de casos hem destacat unes indicacions que deixen pensar que es van produir petits gestos (intents) d'«alleugerir-se la consciència» o

18. A la França del segle XIX, va haver-hi un proselitisme catòlic molt actiu a les presons, a les escoles i als hospitals, on els membres del clergat eren nombrosos. Fins i tot, la premsa va donar a conèixer diferents casos de proselitisme als hospitals en particular. Vegeu: COHEN, *La promotion des Juifs*, p. 719-722. LANDAU, «Se convertir à Paris», p. 32. Casos similars s'al·leguen també respecte a Barcelona; vegeu BERTHELOT, *Memorias judías*, p. 527-528.

19. Vegeu, més avall, l'apartat 3.3.3, «Fraseologia religiosa estigmatitzant».

de moderar el compromís personal, esquivant o no adherint-se totalment al protocol. Així, diverses persones no signen l'acta de bateig o l'acta d'abjuració, o signen en hebreu, o adopten una lletra il·legible (per por de ser identificats?). Fins i tot passa a vegades que aquests gestos es tenyeixen de cinisme: així, quan un holandès afirma que els seus avis es deien Adam i Eva (exp. 48, 1925); o quan un hongarès diu que és «fill dels jueus José i Maria» (exp. 70, 1935); o quan un polonès declara no saber el nom dels seus pares (exp. 5, 1846). També es dona el cas d'una persona austrosuïssa que esquiva subtilment la seva identitat jueva, declarant no ser cristià ni pertànyer «a ninguna religió falseada per el error» (exp. 54, 1928), és a dir, reutilitzant la típica fraseologia catòlica envers el judaisme. Finalment, n'hi ha que, per raons socials, es bategen en la discreció, com un comerciant de Barcelona que, «per la seva posició», vol ser batejat «sense publicitat ni ostentació» (exp. 14).

3. Condicions religioses de la conversió

3.1. *Procés i protocol general de conversió al catolicisme*

Els autors del *Regest II* han descrit fil per randa el protocol de base i les diferents modalitats de conversió al catolicisme presentades al llarg dels expedients,²⁰ i que aquí nosaltres podem resumir teòricament en un procés d'operacions administratives, formals i simbòliques que segueix tres etapes principals. Primer, ha d'haver-hi una etapa preparatòria d'iniciació tutoritzada al catolicisme anomenada *catecumenat*: l'interessat ha de rebre una instrucció religiosa prèvia mitjançant classes de catequesi impartides per un religiós o, si més no, per una persona ben formada. Després, ve l'*etapa administrativa* de petició i autorització: quan el sacerdot considera que l'interessat està suficientment preparat, presenta o li fa presentar una sol·licitud de bateig al bisbat. Un cop rebuda l'autorització del bisbe, amb eventualment unes instruccions i la modalitat d'aplicació del bateig, es procedeix finalment a la conversió: començant per l'abjuració «dels errors» (l'interessat reconeix l'error d'haver cregut en una altra fe que la catòlica apostòlica romana, o en cap), continuant amb la professió de fe (lectura del credo)²¹ i, se-

20. *Regest II*, p. 22-26.

21. L'expedient núm. 52 reproduïx els textos de professió de fe que llegia el neòfit (p. 175-178)

guidament, «administrant» el bateig pròpiament dit: aplicació de les aigües lustrals i atribució d'uns noms cristians de pila. Eventualment, com a quarta etapa, l'interessat pot rebre un o dos sagraments suplementaris: l'eucaristia o comunió i, si es tracta de parelles casades, la sacralització del matrimoni; ambdós gestos simbòlics acaben d'arrodonir el desig profund de pertànyer a la comunitat dels cristians catòlics. Les actes de l'abjuració i del bateig han de portar la signatura de l'interessat i eventualment dels padrins, així com la del prevere baptista. Aquestes operacions, per a ser vàlides, han de ser enregistrades a les parròquies.²²

Segons apareix al llarg dels expedients, aquest procediment teòric de conversió no va ser la norma per als nostres jueus batejats a Barcelona. És un protocol que sol ser llarg quan s'aplica de manera regular, en tot cas, de diversos mesos —a causa del temps del catecumenat—; la qual cosa no va ser el cas, com veurem més endavant, i el que es desprèn d'això és un cert eclecticisme i una certa heterogeneïtat dels processos de conversió i de les notificacions.

3.2. Dades factuais sobre el bateig

3.2.1. Parròquies (taula 7)

Hem notat un total de quaranta-quatre llocs de culte catòlic mencionats: parròquies, esglésies, capelles, oratoris, a més de tres hospitals i clíniques. Uns quants noms, lacunars, retranscrits o ortografiats malament han estat difícils d'identificar. Probablement tots mencionats en castellà en els documents originals, els autors del *Regest* en van fer una traducció literal quan el veritable nom català pot ser ben diferent de la forma castellana.²³

22. No apareix mai la qüestió de la retribució, probablement perquè el bateig és en teoria un servei gratuït, si bé s'acostuma a fer una ofrena a la parròquia. Tot i així, ens demanem si en època de perill antisemita, els jueus no pagaven als preveres per accelerar el procés de conversió. Seria interessant veure la relació entre diners i bateig, i veure qui paga qui. En efecte, Gonzalo ÁLVAREZ CHILLIDA, en evocar els jueus marroquins arribats a Espanya a principi del segle XX, relata el cas d'«algún avisado [que] vivía de bautizarse en sucesivos lugares, a costa de la generosidad de los padrinos»; la qual cosa deixaria pensar en una forma de proselitisme catòlic alimentat pels diners (*El antisemitismo en España*, p. 130).

23. Per exemple: «Nuestra Señora de la Mercè», que és la basílica de la Mare de Déu de la Mercè. Un altre exemple: «La Tenència Parroquial de Nostra Senyora del Rosari del Fort Pius» (exp. 46, nota 1, p. 164, i també exp. 60, nota 1, p. 185) és la traducció literal del castellà, quan

Entre aquests diversos llocs de conversió, cal destacar que quaranta-tres es van celebrar a la catedral; vint-i-quatre, a la Mare de Déu dels Àngels; quinze, a Sant Vicenç de Sarrià; tretze, a Santa Maria de Gràcia; dotze, a la capella de l'Hospital Militar del carrer Tallers; onze, a la Mare de Déu del Carme, i deu, a la Sagrada Família. Una persona *in articulo mortis* va ser convertida a casa seva i tres més, greument malaltes, en hospitals. També onze persones van ser batejades en parròquies d'altres municipis on devien residir (Sant Cugat, Rubí, Badalona, Molins de Rei, l'Ametlla del Vallès, Vilanova i la Geltrú, Ripollet).

Des d'un punt de vista sociohistòric, el més interessant potser és veure en quins barris vivien els jueus, puix que s'havien de batejar a la parròquia del barri on tenien la residència.²⁴ Si aquesta asserció es verifica, aleshores observem (taula 7) que el 37,6 % vivien a Ciutat Vella; gairebé el 24,4 %, a l'Eixample; gairebé el 17 %, a Sarrià - Sant Gervasi;²⁵ el 10,3 %, a Gràcia;²⁶ el 6,2 %, en altres llocs de la ciutat, i el 4,5 %, fora de Barcelona. Més interessant encara és veure la concentració de l'època que va des de 1846 fins a 1930, atès que els principals barris de residència eren Ciutat Vella, l'Eixample i Grà-

en català aquesta església es diu Mare de Déu del Roser. De fet, totes les esglésies anomenades en castellà «Nuestra Señora de...» són en català «Mare de Déu de...». D'altra banda, alguns llocs són difícilment localitzables, com l'anomenada «Església» (exp. 51, nota 1, p. 169) de les Mares Filles de Maria Immaculada, que finalment hem trobat com a *capella*, del carrer del Consell de Cent, 395-397, gràcies a l'amable ajuda de la senyora Matilde Cunillera de la parròquia de la Puríssima Concepció (comunicacions personals de 3, 5 i 7 de novembre del 2012).

24. En tenim una prova en l'expedient 51 (p. 168): la persona «residente en la calle Consejo de Ciento 291» és batejada a la capella Mares Filles de Maria Immaculada, ubicada al carrer del Consell de Cent, núm. 395 (parròquia de la Puríssima Concepció). Una altra prova la tenim en l'expedient 52: «[...] domiciliados actualmente en la calle Argmengol [*sic*] nº 8, bajos, perteneciente a la Parroquia de S. Pedro de las Puellas». La parella de la persona a què es refereix aquest expedient es converteix efectivament en aquesta parròquia (p. 171 i 178).

25. Ciutat Vella - el Paral·lel i Sant Gervasi - la Bonanova són els barris més esmentats al llarg dels testimoniatges de les *Memorias judías*: Ciutat Vella, zona dels primers sefardites els anys vint; més tard, la Bonanova, barri preferit pels jueus alemanys: «empezamos a vivir todos por este lado»; i també l'Eixample, «del Clínico para arriba» (BERTHELOT, *Memorias judías*, p. 326-327). Un article publicat el 30 d'abril de 1934 en el diari *Le Progrès de Salonique* corrobora la instal·lació dels immigrants jueus d'Alemanya «gairebé tots en el mateix barri».

26. En la nostra tesi doctoral, mencionàvem Gràcia com a barri preferit per famílies jueves, sobre la base de testimoniatges de barcelonins, però sense cap altra mena de prova. I apareix —gràcies a aquests arxius diocesans— que una part significativa vivia efectivament al barri de Gràcia (BERTHELOT, *Les Juifs d'Espagne*, vol. 1, p. 97).

cia, i pocs residien a Sarrià - Sant Gervasi. Ja sabíem, per diversos testimoniatges, que la Ciutat Vella, en aquella època, molt industriosa i comercial, aplegava no sols famílies jueves sinó també una comunitat jueva;²⁷ el present estudi ho corrobora i explica, també, d'alguna manera, la gran presència professional dels jueus d'aquella època al mercat de Sant Antoni.²⁸

3.2.2. Terminis de conversió (taula 8)

Els terminis de conversió transcorreguts entre la sol·licitud de bateig, l'autorització del bisbat i la celebració del sagrament s'han calculat a partir de la data d'obertura de l'expedient (la primera dada que apareix en cada expedient) i de la data del bateig, gairebé sempre esmentada en les notes dels autors del *Regest II*. En disset casos, la manca de dades o els errors en les dates ens impedeixen de fer aquest càlcul.

El que domina en el transcurs del segle estudiat (1846-1947) és una gran variabilitat dels terminis, ja que la diferència se situa entre un dia i, com a cas extrem i únic, tres anys i set mesos. Variabilitat que existeix, fins i tot, durant els anys de la Segona Guerra Mundial (1939-1945), època en la qual es podia pensar que els terminis s'escurçarien,²⁹ quan, en realitat, van de diversos dies a diverses setmanes i fins i tot a diversos mesos. La variabilitat s'observa també a l'interior de les parròquies, o sigui que no hi ha parròquies que bategen més o menys ràpid que les altres.

Tot i així, notem (taula 8) que per a gairebé la meitat dels batejats el termini no va excedir els set dies. I encara més, car en vuit casos la data d'enregistrament de l'expedient i la data del bateig són les mateixes: significa això que van ser batejats el dia mateix de la petició? Això no deixa de sorprendre, car, si bé és concebible obtenir una autorització del bisbat per telèfon, no es resol l'assumpte del catecumenat, que teòricament és una condició *sine qua non* per a rebre el bateig. Si no és que hi ha un error en les dates que aporta el *Regest II*.

27. BERTHELOT, *Memorias judías*, p. 299-315.

28. OJEDA MATA, «Una primera aproximació», p. 118-120. L'autora ha treballat, entre altres fonts documentals, sobre el padró d'habitants de 1930 i els documents relatius als mercats municipals, sense especificar, però, amb quina base va detectar l'origen jueu.

29. Vegeu les de l'expedient 75 fins al 175 del *Regest II*, més les nostres fitxes, amb la qual cosa cobrim gairebé el 75 % del conjunt de les persones batejades.

L'assumpte dels terminis de conversió/bateig deixa preguntes sense resol-dre de moment: es pot parlar d'una propensió de l'Església a convertir (ràpi-dament o no) els jueus? Per a tenir una idea més justa d'aquests terminis, cal-dria disposar d'un estudi dels altres batejats: protestants i espanyols o catalans batejats a l'edat adulta, ja que n'hi va haver moltíssims.

3.2.3. Modalitat del bateig (taula 9)

El Codi del dret canònic estableix dues formes de bateig dels adults:³⁰ el bateig absolut i el condicional, categories que també s'apliquen als jueus que es converteixen al catolicisme:³¹

Si el baptisme es conferia de forma absoluta, el convers no havia d'abjurar o fer professió de fe, ni havia de confessar els seus pecats ni, per tant, rebre l'absolu-ció. Si el baptisme es conferia de forma condicional, primer havia d'abjurar dels seus errors, o fer una professió de fe, després rebia el baptisme condicional i en darrer terme havia de fer una confessió sacramental seguida d'una absolució con-dicional. Quan es tenia la certesa que [aquest] baptisme previ del convers era và-lid, llavors només calia fer l'abjuració o la professió de fe, confessar els seus pecats i rebre l'absolució plena [...].

El ritu de pàrvuls és la cerimònia de bateig que s'administra als infants. Els padrins, en nom seu, fan una declaració de fe i demanen el baptisme. El capellà es canvia la casulla morada per la blanca i administra l'ablució en tres parts. En el ritu d'adults, les parts de la cerimònia són les mateixes que en la dels infants però amb afegitons [...].

Els expedients precisen la modalitat de bateig aplicada a cent noranta-nou persones, i en uns quants casos s'aporten precisions suplementàries, tal com «pàrvuls» o «*more pàrvuls*» o «*servatis servandi*». En les notes finals de cada expedient del *Regest II*, les modalitats «*absolute*» i «*sub conditione*» es comen-cen a precisar a partir del 1920, i es precisen de manera gairebé sistemàtica a partir del 1935. Abans d'aquestes dates, les mencions «prèvia abjuració» o «acta d'abjuració» permeten comptabilitzar els bateigs en la modalitat *sub con-ditione*, ja que l'abjuració és una de les condicions que permet rebre el bateig;

30. Els autors del *Regest II* expliquen aquestes modalitats (p. 24-26).

31. *Regest II*, p. 25-26.

al contrari, la nota «no consta abjuració» deixa pensar que el bateig s'ha fet *absolute*.³²

Partint d'aquestes bases, comptem cent quaranta-quatre bateigs «absoluts» (72,36 %) i cinquanta-cinc de «condicionals» (27,64 %). La diferència és notable, no tan sols des del punt de vista quantitatiu sinó també des del punt de vista simbòlic. Pel que fa a la quantitat, cal destacar que domina àmpliament la modalitat més senzilla (*absolute*). Quant a la simbologia, per als candidats jueus a la conversió no és el mateix passar únicament per les aigües lustrals que haver-se de sotmetre a les etapes condicionals com l'abjuració i la confessió, que poden ser psicològicament traumatitzants en casos de conversions no sinceres. Ignorem quins eren els criteris d'administració d'una modalitat i de l'altra, però no cal descartar que la subjectivitat hi tingués probablement un lloc important. Hem notat que en una mateixa família, uns membres rebien el bateig absolut i els altres, el condicional.

Finalment, són ben pocs els casos en què, a més del baptisme, s'administra també l'eucaristia (exp. 11, 12, 31, 52) i/o se sacrilitza el matrimoni (exp. 52, 88, 120, 143).³³ La qual cosa deixa pensar que la majoria d'aquestes conversions no eren purament religioses sinó pragmàtiques o circumstancials.

3.2.4. Canvi de noms (taula 10)

Hi ha constància del canvi de nom en el cas de vuitanta persones. Cal puntualitzar, d'entrada, que parlem aquí de canvi de nom (prenom, nom de pila) i no pas de cognoms, que són assumpte de l'Administració i no pas de l'Església.

Una de les característiques del bateig catòlic és que es donen noms cristians a l'interessat —els famosos noms de pila—, que solen ser els noms dels padrins, motiu pel qual un infant cristià pot tenir entre tres i sis noms, i només el primer és usual. Els jueus solen tenir un sol nom.

32. Opció que prenem aquí. Car també es podria pensar que la menció «no consta abjuració» correspon a documents perduts.

33. De la mateixa manera que no se sol evocar els padrins de bateig, tret de dos casos (exp. 25 i 43).

En aquests canvis de nom observem dos aspectes: el primer concerneix el nom d'origen de l'interessat, estranger en la majoria dels casos. Però, en la gran majoria dels expedients, notem que els preveres ja han castellanitzat aquest nom d'origen estranger: *Walter* > *Gualterio*, *Henry* > *Enrique*, *Jaco* > *Jaime*, *Karl* > *Carlos*. El segon aspecte és l'afegiment de noms suplementaris segons el ritu catòlic: en aquest cas tots estan en castellà (cap en català). En alguns casos, s'ha intercalat o s'ha conservat el nom de l'interessat: *Bertha* > *Rigoberta María de la Merced* i *Berta*; *Blanca* (*Blanche* [?]) > *María de las Nieves Claudia Alvisia* i *Josefina*; *Ruth* > *María Rut Hilaria Catalina Eulalia*; *Benjamin* > *Benito José María*; *Wolfgang* > *José Francisco Wolfgang*; *Erwin* > *José Tomás Erwin Sigfrido Práxedes*. En alguns casos, es retroben en el nom cristià elements lingüístics, fonètics o semàntics del nom d'origen: *Bertha* > *Rigoberta*; *Mezada* > *María de las Mercedes*; *Messady* > *Mercedes*; *Clelia* > *Celia*; *Blanca* > *María de las Nieves*. Pel que fa als homes, el canvi pot ser total: *Laiser* > *Leopoldo*; *Zoltain* > *José María Eugenio*; *Mesaud* > *José María Agustín Raimundo*. Els noms hebraics masculins desapareixen: *Moïse* > *Mauricio Santiago Ángel*; *Isaac* > *Alfonso José María Joaquín*, i el seu germà *Nahum* > *Isidoro José María Joaquín*; *Israel* > *Carlos*. Els noms hebraics femenins *Raquel*, *Esther*, *Sarah*, *Ruth* se solen conservar integrats en el nou nom cristià, amb, eventualment, una ortografia castellanitzada.

De fet, impera la diversitat. Però, en última instància, el que atreu més l'atenció és la gran diferència que existeix a voltes entre el nom d'origen de la persona jueva i el nom de bateig: *Isabel* > *María Dolores*; *Gertrudis* > *María de la Presentación*; *Riza* > *Teresa del Niño Jesús Mercedes Josefa*, en aquest cas, en una mesura menor perquè es pot abreviar per *Teresa* i, fins i tot, es pot retrobar l'hipocorístic *Resa* per *Riza*. Més simbòlic, però, és el canvi d'*Eva* (la pecadora), que esdevé *María* (la pura).³⁴ Aquests noms «molt» cristians esdevindran marcadors indelebles de la nova religió i de la nova identitat social, ja que el nom de cadascú és com una segona pell. Més enllà, el canvi de nom sembla generar tres impactes correlacionats. Primer, l'impacte religiós del nou nom, que situa plenament l'interessat en la nova condició de cristià.³⁵ També l'impacte social: en una societat com la catalana o l'espanyola en què la gent

34. No observem, en el cas dels batejats de Barcelona, el costum que es troba a França de donar-los sistemàticament el nom de *Marie* (*Maria*) per a les noies i dones, i el de *Jean* (*Joan*) per als homes i nois. Vegeu GUGELOT, *La conversion des intellectuels*, p. 184-185; GUGELOT, «De Ratisbonne à Lustiger», p. 17.

35. L'adopció d'un nom específic és comú en altres religions.

se sol cridar pel nom en les relacions socials i professionals, tenir un nom autòcton facilita la integració i la identificació. Finalment, l'impacte psicològic de sentir-se una altra persona pel fet d'haver canviat de nom i de ser (re)conegut per aquest nom.

3.3. *Dades informals i discursives*

Les pràctiques i els processos de conversió a les acaballes del segle XIX i principi del segle XX ja no tenen res a veure amb els dels segles anteriors, amb les pràctiques de la Inquisició, basades en la malfiança i en interrogatoris aprofundits per a avaluar la sinceritat dels candidats i destacar-ne les incoherències. Però, els documents i els escrits eclesiàstics que apareixen en els expedients del nostre estudi estan sotmesos al prisma de la típica visió cristiana del judaisme, que codifica el discurs dels preveres i la fraseologia dels formularis del bisbat. I és que la lectura acurada de cada expedient revela, també, altres tipus d'informació que dimana dels preveres i que mereix ser esmentada en la present anàlisi. D'una banda, destaquem, doncs, una fraseologia que es podria qualificar d'antijudaica, bastant violenta (aspecte finalment normal de la lluita mil·lenària entre l'Església i el judaisme), i, d'altra banda, el que cal considerar com a certa ignorància o falta de cultura dels preveres. Comencem per aquest últim aspecte.

3.3.1. Hispanització dels noms i errors sobre els cognoms

Ja hem mencionat, en el punt anterior, la *castellanització* sistemàtica dels noms *ja d'entrada* en les peticions de bateig, o sigui, abans que aquest s'hagi administrat amb l'atorgament de noms de pila; canvi que succeeix cada cop que un nom estranger té un equivalent en castellà (*Jeannette* > *Juana*, *Erich* > *Erico*; *Joseph* > *José*; *Blanche* > *Blanca*...). Quan no té cap equivalent, com alguns noms hebreus, busquen una adaptació fonètica i ortogràfica més o menys acceptable en castellà; per exemple, *Iomtov* esdevé *Jontabe*.³⁶ Fins i tot, a voltes castellanitzen també els noms dels pares i dels avis de l'interessat.

36. Aspecte subratllat també pels investigadors del *Regest II*, que, a vegades, especifiquen el nom original en una nota.

Així, per exemple (exp. 96): «Petició i fe de bateig d'Ernesto [H.-L.], de religió judaica nascut el 22 de juny de 1882 a Ulm-Württemberg (Alemanya), fill de Roberto H. i Elena L.». Ens sembla molt dubtós que unes persones d'origen alemany, rus o hongarès... tinguin noms castellans. Què significa aquesta traducció sistemàtica? Voluntat de l'Església d'integrar aquests candidats al bateig?

Un segon punt de sorpresa concerneix les *variants ortogràfiques*, a vegades múltiples, d'un mateix patrònim o matrònim,³⁷ i que es poden atribuir als preveres autors dels expedients, potser per l'exotisme o l'estrangerisme dels noms, la falta d'atenció, o potser també per les presses de redactar els expedients. Així tenim: *Heilbu*, *Hedbú*, *Heilbuel*; *Simon Benchucho*, *Soumi Benchousio*, *Sumi Benchuchio*; *Marcos Malka*, *Marcos Marka*, *Marcoz Malca*; *Tobia y Baruch*, *Tovia Baruh*. El pitjor exemple de variació el tenim (al llarg de les nou pàgines de l'expedient 52) en el cas de la parella russa formada per *Ozias Kaplan* i *Mechlia Viedro*, que veuen el seu nom respectiu escrit —en funció de les diverses administracions i no sols de la parròquia i del bisbat—: *José Jhapan*, *Jose Kaplan*, *Ozias Kaplán*, i *Marie Vie de Ron*, *Maria Biederoff*, per, finalment, acabar com a *José Ozias Kaplan* i *Maria Mechlia Viedro* (p. 169-178), sota la ploma del prevere ecònom que va enregistrar el seu bateig. També notem l'adaptació escrita d'una fonètica no conforme a la llengua castellana, com, per exemple: *Benisú* (per *Benichou*); *Palatsí* o *Palaci* (per *Palatchi*); *Vartther* i *Barther*. I, finalment, destaquem diferències a causa d'una probable falta d'atenció o d'una cal·ligrafia difícil de llegir: *Adeer* i *Adler*; *Mediano* i *Modiano*; *Roditi* i *Arditi*; *Ouziel* i *Cuziel*, etc.

Signifiquen aquestes variants que els candidats al bateig no sempre han justificat la identitat amb una documentació escrita com ara DNI, passaport, targeta de residència, etc., atès que en aquest cas n'hi havia prou de reescriure pulcrament el nom dels documents? Significa això que la seva sol·licitud de bateig s'ha enregistrat només basant-se en la seva paraula oral i fiant-se d'aquesta? Sembla improbable. O signifiquen la falta d'atenció o de cultura del religiós?

37. Un altre aspecte que tampoc no s'ha escapat als investigadors del *Regest II*, que a vegades especifiquen, també, el nom original en una nota.

3.3.2. Designació dels jueus (taula 11)

Si bé dues designacions dominen al llarg dels dossiers: «de religió israelita» i «de religió judaica», un altre punt d'estranyesa és el ventall de designacions amb les quals caracteritzen els candidats al bateig, i que van més enllà de les tres accepcions generals jueu/hebreu/israelita. De fet, el que més ens crida l'atenció són les diferents expressions utilitzades per a reflectir la religió o la identitat, i les que són sinònimes de l'adjectiu «jueu». Per a la *religió*, trobem: *religió, ritu, confessió, secta, comunió*. Per a la *identitat*, notem: *nació, raça, origen*. Cal pensar que, per a qui escriu, la denominació utilitzada deu ser bastant connotada ideològicament o políticament. Pel que fa als adjectius sinònims de *jueu/judío*, un cop més domina la varietat i fins i tot certa creativitat: *judía, judaica, hebrea, mosaica, israelita, isdrailita (sic), israelítica*, i un ben curiós *ortodoxisraelita*. A més, trobem aquesta extraordinària creació de *Mancomuniata* —segurament, *Mancomunitat*— *Israelita* d'un prevere probablement influenciat per la Mancomunitat catalana. Les perífrasis també criden l'atenció, en tant que poden semblar eufemismes per a atenuar o confondre una mica les pistes, com aquesta: «Que pertenece a la Comunidad Israelita-Italiana de Estambul Turquía»; o, al contrari, insisteixen en el judaisme del candidat per contrastar millor la seva petició de bateig: així, es diu d'una candidata «que nació en el judaísmo y fue educada y practicó la religión judaica». Finalment, no cal ometre aquest escàs però significatiu «buen israelita» que decideix convertir-se.

3.3.3. Fraseologia religiosa estigmatitzant

En el seu estudi sobre les conversions a França, el ja citat Gugelot apunta que «les fórmules del certificat de bateig són feroçes. Per als conversos, aquests mots simbolitzen un autèntic renegament, i manifesten tot el repte de la conversió».³⁸ En els nostres expedients, uns quants documents testimonien efectivament la típica fraseologia religiosa antijudaica de l'Església, que, segons els preveres, pot agafar un to més o menys violent de cara al judaisme. Unes expressions retòriques com les següents són corrents: «La causa de su conversión al catolicismo no parece ser otra que el deseo de su salvación; na-

38. GUGELOT, *La conversion des intellectuels*, p. 170.

ciendo su vocación ya en ella con el uso de su razón y [...]»;³⁹ «Convencido de que la Religión Católica es la única verdadera, desea abrazar-la y por ello A.V-S.».⁴⁰ Ara bé, frases com les següents es poden interpretar d'una altra manera: «[...] reconoce el error en que hasta el presente ha vivido, *abjura de la perfidia y error del judaísmo* y pide y desea espontánea y sinceramente abrazar la verdadera y única religión católica en el seno de la cual quiere vivir y morir [...]»;⁴¹ «Habiendo profesado, hasta poco tiempo hace, la doctrina y practicado el culto del Judaismo, *reconoció la falsedad* de aquella y *la inutilidad* de este, creyendo, ilustrado por su divina gracia, que el mesias, que los Judios esperan, ha venido, que en él se hallan realizadas las profecias antiguas, y que su doctrina y preceptos son los del Evangelio, como enseña la Yglesia católica. Y siendo esta ya su fe, y *deseando abjurar solemnemente sus antiguos errores* y recibir el bautismo cristiano»; «*Acto solemne de abjuración* del judaísmo y profesión del cristianismo hecha por J. E., de nación Hebrea ante el Exmo. e Ilustrísimo Sr Obispo de Barcelona».⁴² Aquesta retòrica antijudaica sembla no haver canviat des de fa segles: ja Ramon Llull en el segle XIII o Vicent Ferrer un segle més tard parlaven de combatre la «perfidia dels infidels», perfidia que cal entendre en la seva accepció arcaica.⁴³ Tot i així, l'impacte emocional podia ser gran per als batejats. Més que a causa d'aquesta retòrica, potser pel fet d'involucrar els interessats com a agents actius de la seva pròpia conversió («deseando», «reconoció», «suplico»),⁴⁴ o fent-los recitar el credo «feroç» de la professió de fe amb un frase final: «[...] Por tanto, con sincero corazón y fe no fingida, *detesto y abjuro* todo error, heregía y secta contraria a dicha santa Iglesia, Católica, Apostólica Romana. Así me ayude Dios y estos santos Evangelios, que toco con mi propia *manum*»,⁴⁵ sobretot quan la majoria no abraçaven el cristianisme per convicció teològica sinó a causa d'unes circumstàncies polítiques coercitives.

39. Exp. 11, del 1881 (p. 148-149).

40. Exp. 46, del 1924 (p.164).

41. Exp. 51, del 1927 (p. 168). Destaquem els mots i les expressions més durs.

42. Exp. 7, del 1868 (p. 146).

43. Fins i tot en l'expedient 21, p. 152 (que no hem inclòs en aquest estudi perquè no es refereix a jueus), el prevere menciona sant Tomàs d'Aquino (segle XIII) i sant Alfons de Liguori (segle XVIII). *Perfidia* significava 'sense fe'; a l'edat mitjana, els *pèrfids* eren els 'no cristians' (els jueus i els musulmans).

44. O aquesta frase: «suplican se digne disponer que les sea administrado el S. Sacramento [...] sujetándose en todo cuanto V. S. ordene» (exp. 113, del 1940, p. 210).

45. Exp. 52, del 1927 (p. 177 i 178).

4. Interpretació

Entre 1846 i 1947, uns dos-cents cinquanta estrangers d'origen jueu, immigrants la majoria, o alguns de nascuts a Barcelona, van decidir convertir-se al catolicisme. De tots ells, no sabem res fora que eren alemanys, hongaresos, polonesos, austríacs, turcs, grecs, marroquins, etc., homes i dones més aviat joves, infants també, i que per a la majoria la conversió va tenir lloc entre 1939 i 1945. Vet aquí el que diuen els arxius de la Diòcesi de Barcelona, i no en sabem res més car, com sempre, els convertits no solen deixar testimoniatges ni petjades.⁴⁶ Però la consulta d'aquests arxius ens ha lliurat un altre indici valuós: a la mateixa època, molt més nombrosos són els protestants que es converteixen i, encara més, els catalans i els espanyols no batejats de nadons que demanen el baptisme. Les modalitats de bateig i els terminis establerts pel bisbat també són significatius d'una disposició a fer entrar tots aquests jueus en el si de l'Església. Dades, aquestes dues últimes, que s'han de tenir en compte per tal com constitueixen el teló de fons de l'onada jueva de conversió que és l'objecte del present estudi. Origen, context global, motivacions, posició del clergat: vet aquí, doncs, les principals línies que ara ens ajudaran a interpretar aquest fenomen.

4.1. *Origen*

Gairebé tots els convertits són originaris de diversos llocs d'Europa, els mateixos dels jueus de la Comunitat Israelita de Barcelona.⁴⁷ I, com ells, és molt probable que hagin abandonat els països respectius per raons econòmiques, polítiques, ideològiques, i que s'instal·lin durablement a Barcelona per l'atractiu intrínsec de la capital catalana, per les bones perspectives econòmiques d'Espanya per a les activitats comercials que solen desenvolupar i,

46. Tret dels convertits famosos que van fer l'objecte de biografies o d'autobiografies. Així, a França, el cas d'antics rabins o fills de rabins que han perllongat la lògica espiritual fins a entrar en el clergat o l'episcopat catòlic, com els germans Ratisbonne, els germans Lehmann, o, més a prop de nosaltres, Aron Lustiger, esdevingut cardenal Jean-Marie Lustiger. També hi ha personalitats cèlebres —científics, intel·lectuals, artistes— o hereus de grans famílies jueves. En aquests casos, les fonts documentals són riques i variades: testimoniatges personals, relats biogràfics, diaris íntims, correspondència, novel·les...

47. Vegeu els nostres treballs d'investigació en la bibliografia final.

també, en el cas dels jueus alemanys acorralats per les lleis racials, per les bones disposicions que els ofereix el Govern de la Segona República espanyola. Hereus de l'*emancipació* concedida als jueus al llarg del segle XIX i de la *secularització* que se'n deriva,⁴⁸ ben sovint també són desjudaïtzats i allunyats de les comunitats organitzades, i fins i tot són ignorants de la religió mosaica, o senzillament hi són indiferents. Per això, són generalment ben integrats en la societat global del seu país. Aquesta ràpida integració dels jueus, especialment en la burgesia, és condicionada ben sovint o facilitada per la conversió al catolicisme o al protestantisme: a França, a Alemanya, a Àustria i a Itàlia, les conversions dels jueus són nombroses en la segona meitat del segle XIX i a principi del XX. Aquests criteris, aplicables als nostres convertits, indiquen, doncs, una propensió social i mental al canvi de religió *ja* en els països d'origen.

4.2. Context

A més a més, pel fet de venir a viure a Barcelona, aquests immigrants potser ja s'han plantejat la possibilitat de convertir-se per raó de la condició històrica dels jueus d'Espanya des de l'edat mitjana fins al segle XIX ja ben entrat, atès que la Inquisició no és abolida fins al 1834.⁴⁹ El país, aleshores, ja no té jueus, però la tradició catòlica encara és molt forta en totes les capes i en tots els estaments de la societat,⁵⁰ els prejudicis populars antijudaïcs hi són ben ar-

48. L'*emancipació* és el reconeixement dels drets civils, cívics, jurídics i religiosos dels jueus començat a França l'any 1789 i continuat progressivament als altres països europeus durant el segle XIX (menys Espanya). Procés, aquest, continuat per la *secularització*, o sigui, la integració individual en les societats globals. Aquest doble procés se sol anomenar també *sortida del gueto*.

49. Napoleó Bonaparte és qui, per primera vegada, suprimeix la Inquisició espanyola el 1808. El 1811, les Corts de Cadis suprimeixen les proves de puresa de sang. L'any 1812, la primera Constitució espanyola aboleix les pràctiques de la justícia inquisitorial vigents a Espanya des del segle XV. I el 22 de febrer de 1813 el Tribunal Suprem del Sant Ofici és oficialment abolit. Però és restablert l'any 1814 al mateix temps que l'absolutisme; i un cop més és suprimit amb la Revolució de 1820; i novament restablert per Ferran VII l'any 1823. Cal esperar l'any 1834 perquè la Inquisició desaparegui definitivament del paisatge polític espanyol.

50. ÁLVAREZ CHILLIDA, *El antisemitismo en España*.

relats⁵¹ i el debat polític sobre la rehabilitació dels jueus i la llibertat religiosa és molt viu entre monàrquics i liberals.⁵²

Tot i així, Espanya es liberalitza a poc a poc, i això es concreta oficialment en l'obertura als jueus en dues ocasions: concessió de la nacionalitat espanyola als sefardites pel Decret de 1924, prorrogat el 1928,⁵³ i acolliment dels asque-nazites d'Alemanya perseguits per les lleis racials, durant la Segona República. Aquesta porta oberta aviat es torna a tancar.

L'època de la Guerra Civil (i la «revolució nacional» que la sustenta a Catalunya) és seguida de l'establiment del franquisme —especialment repressiu i opressiu en els primers anys—, que correspon a la Segona Guerra Mundial i a l'aniquilació dels jueus a Europa. La política espanyola, tant en els discursos del cap d'Estat («contubernio judeo-masónico», «judeo-bolchevismo», «judeo-catalanismo»)⁵⁴ com en els actes (repressió impietosa contra els comunistes i els maçons), és encara més esfereïdora per als jueus en tant que ve acompanyada de la presència activa de la Gestapo i de les joventuts hitlerianes i mussolinianes als carrers de Barcelona, i rep el suport d'una propaganda feixista i antisemita virulenta. No fa bo de ser jueu en aquella època. El règim instaura ràpidament un sistema de vigilància i denúncia per mitjà d'un entramat socio-sindical ben lligat i eficient. I, finalment, la legislació republicana relativa als assumptes religiosos, que concedia la llibertat de culte, és suprimida i la constitució monàrquica del 1876 és reinstaurada pel que fa als no catòlics, que d'ara endavant només són tolerats i llur organització comunitària és sotmesa a una boira jurídica.⁵⁵

És en aquest context d'incertesa, d'angoixa i de perill que es realitzen el 66 % dels bateigs dels jueus del nostre estudi. Conversió que, malgrat tot, van preferir abans que l'exili,⁵⁶ probablement perquè tenien a Catalunya uns

51. Molts espanyols es pensen que els jueus tenen —com el diable— banyes i cua; també encara existeix en aquella època la tradició de *matar jueus* el Divendres Sant. Sense comptar el vocabulari popular hispànic ple de *judíos* i *judiadas*.

52. GONZÁLEZ, *El retorno de los judíos*.

53. Concessió de la nacionalitat espanyola als jueus sefardites que puguin demostrar (això sí) l'ascendència hispànica. Reial decret emès durant la dictadura del general Primo de Rivera.

54. Sobre antisemitisme i història contemporània dels jueus a Espanya, vegeu, per exemple, ÁLVAREZ CHILLIDA, *El antisemitismo en España*, i LISBONA, *Retorno a Sefarad*.

55. AVNI, *España, Franco y los judíos*, p. 65.

56. Altres famílies van evitar la conversió, mantenint una vida jueva en la clandestinitat o paralitzant-la per un temps.

l·ligams familiars i professionals més forts que les obligacions i les impositcions del règim franquista, o perquè no sabien on anar.

4.3. *Motivacions*

Des del punt de vista individual, la conversió posa un punt final a l'allunyament o a la ruptura ja consumada amb la comunitat d'origen, amb la cultura, amb la família; però també s'inscriu en un context exterior més ampli i col·lectiu, que no deixa d'influenciar la decisió de canviar de religió.

En aquells anys 1939-1945, tenint en compte el context ideològic espanyol, les conversions són, doncs, certament «circumstancials»: ⁵⁷ és essencialment per uns motius polítics i vitals que el 66 % dels convertits opten per la religió catòlica, individualment, en família o en grups petits. Aquestes, precisament, van ser les motivacions dels membres de la Comunitat Israelita de Barcelona convertits en aquella època: ja sigui per por de la Gestapo, que tenia la llista dels jueus alemanys establerts a Espanya, ⁵⁸ ja sigui perquè el cap de família, maçó, estava en perill de detenció i d'empresonament o d'internament en un camp de concentració. Algunes d'aquestes persones tornaren després al judaisme.

Pel que fa a les altres èpoques del nostre estudi, les motivacions varien en funció de cada persona o de cada família, però totes, probablement, són pragmàtiques. Per a les parelles mixtes, harmonització de la religió (en benefici de la religió del país); projecte de casament i de creació d'una família; millor integració social, escolar, relacional; millor inserció i més grans perspectives professionals; més facilitats en la vida quotidiana en una època en què la «fe de baptismo» s'exigia en nombroses instàncies administratives i fins i tot privades, en especial a les escoles; ⁵⁹ la qual cosa pot explicar en part el flux enor-

57. «Conversions de circumstància», segons DELPECH, *Sur les Juifs*.

58. Vint de les vint-i-cinc famílies alemanyes de la comunitat jueva de Madrid es converteixen i moltes altres abandonen la capital espanyola (vegeu AVNI, *España, Franco y los judíos*, p. 65).

59. A partir del mes de març de 1940, els espanyols no catòlics no poden matricular els fills al Registre Civil si no són batejats. Així mateix, els infants no catòlics inscrits en les escoles públiques tenen l'obligació de seguir les classes de catecisme (LISBONA, *Retorno a Sefarad*, p. 113). Una manera d'evitar aquesta situació era inscriure els infants a les escoles estrangeres (franceses, americanes, suïsses, etc.).

me de bateigs d'adults per part dels espanyols. Finalment, es tracta d'una opció «naturalment» generada per la impregnació social i cultural ambient per a molts dels jueus que han oblidat o que ignoren completament què és el judaisme.

Al marge d'aquestes primeres motivacions pràctiques, no és impossible que altres criteris més personals o psicològics hagin actuat també en la presa de la decisió: influència, consell, ajuda d'un parent, d'un amic (hem observat que persones de la mateixa família es converteixen en moments diferents; així mateix, hi ha conversions col·lectives de persones probablement amigues o col·legues de feina). Per als estrangers que han vingut sols a Catalunya, i, doncs, alliberats d'eventuals pressions familiars, desig d'un millor arrelament a la societat d'acolliment. Desig, també, de fugir d'una condició històrica que sotmet regularment els jueus a l'opressió i a l'antisemitisme: en deixar «oficialment» de ser jueus, s'alliberen d'un pes o de turments, i, fent això, n'alliberen també la descendència. Paral·lelament, no hi ha —qui ho sap?— una voluntat de desfer-se d'una identitat psicològicament incòmoda, «alienant», que molesta l'autoestima? Fins i tot, potser, el desig d'adquirir una respectabilitat en un país en què la imatge històrica dels jueus sol ser negativa.⁶⁰ En breu, desfer-se d'una identitat d'etern minoritari i trencar una vegada per totes el sentiment d'exclusió, d'estigmatització, reunint-se amb el conjunt nacional.

Per a les persones desjudaïtzades i totalment aculturades en les societats majoritàries, el pas al cristianisme apareix, doncs, com una simple formalitat sense gran transcendència i que els pot aportar molt.⁶¹ Si no van tenir l'oportunitat de convertir-se al seu país d'origen, la seva instal·lació a Espanya els hi anima, car el catolicisme d'Estat, molt més enllà d'una mera confessió, és sobretot un model cultural i social; la impregnació catòlica de la societat és profunda i ho abraça tot, i la pressió social i familiar és més pesant que arreu d'Europa.⁶² D'altra banda, per a aquestes persones immigrades, el projecte de

60. Al contrari de la imatge mitificada del sefardita.

61. A més, podem pensar, amb GUGELOT (*La conversion des intellectuels*, p. 188-189), que una manera de tranquil·litzar-se és invocant un argument apològic: no és l'Església filla de la Sinagoga? No hi ha una filiació entre judaisme i cristianisme? Passar de l'una a l'altra no seria una traïció o un renegament ans més aviat una evolució espiritual natural.

62. Vet aquí un testimoniatge molt suggestiu respecte d'aquesta qüestió: «Había uno que ya no vive; que era también de este tipo de clase media acomodada en Alemania —que era el tipo de judío de allí. Bueno, pues este señor que ya no vive, con quien tenía bastante amistad, estuvo unos años en Toro, ¿sabes dónde está esto? En Castilla la Vieja. [...] Y él se convirtió y

vida està potser associat també a l'arrelament definitiu a la capital catalana i, a més, a la naturalització espanyola: en aquest sentit, l'adopció de la religió dominant acaba de donar un sentit a la seva nova vida. Tot i així, el bateig no sempre és una decisió fàcil i espontània: sabem, per exemple, que la conversió s'ha fet a vegades després de molts anys de presència a Barcelona: alguns deien optar per aquesta solució quan les circumstàncies els semblaven massa adverses. En aquest punt de reflexió, però, no tenim cap resposta segura.

Finalment, existeix un altre tipus de motivació que aquí només evocarem en forma de pregunta car no hem trobat cap element clar en els dossiers analitzats que ens permeti de corroborar-ho. Va haver-hi casos de conversió autènticament espiritual? Una recerca o una necessitat religiosa per als qui, potser, no han «practicat» mai el judaisme en llur família o país d'origen? Uns quants candidats donen com a motiu de la sol·licitud de baptisme una atracció envers el catolicisme, que van vorejar —segons diuen— en la infància o en la joventut: sinceritat o pretext?⁶³ No podem contestar. En canvi, altres passen el llinard de la simple professió de fe i completen el bateig amb l'eucaristia i la sacralització del matrimoni; l'atracció teològica existeix, doncs, si bé marginalment.

4.4. *Clergat*

Per al clergat —que ocasionalment fa proselitisme—⁶⁴ les conversions sinceres representen certament l'objectiu «ideal» per tal com coronen la victòria de l'Església en la lluita mil·lenària contra la «infidelitat» i, especialment, contra el judaisme. Però, són sinceres les nombroses conversions de jueus durant la Segona Guerra Mundial? El clergat espanyol no és probablement tan inge-

me dijo después: “Mire usted, vivir en Toro, como judío, era imposible.” Y yo lo comprendo. Si tú quieres, no hubo presión, pero sí que la había de cierta forma: social. Tu puedes vivir en Barcelona, podías vivir en Barcelona como judío, y podías llevar tu vida, etc., pero esto en Toro, no puedes vivir si no eres católico. Es diferente si eres judío, protestante o budista y todo: no puedes vivir en un ambiente tan cerrado y trabajar con ellos y siendo una excepción tan marcada en lo religioso, en lo social, lo que sea» (BERTHELOT, *Memorias judías*, p. 524).

63. A França, unes persones convertides van afirmar que se sentien atretes per la magnificència del catolicisme, de les festes, de les esglésies... (GUGELOT, *La conversion des intellectuels*, p. 181-183).

64. A les presons, a les escoles i als hospitals. Segons el *Regest II*, quatre persones van ser batejades mentre eren a l'hospital o quan estaven molt malaltes.

nu, com tampoc no ho és el clergat francès, confrontat amb la mateixa problemàtica i que ofereix diverses respostes, com indica l'historiador François Delpech: «A París, la congregació Notre Dame de Sion bateja un miler de persones “però únicament quan insisteixen i després d'alguns mesos d'instrucció”. [...] En canvi, Lió i Grenoble prefereixen fabricar sistemàticament falsos certificats, sense refusar malgrat tot el bateig quan la sol·licitud sembla fundada des del punt de vista religiós.»⁶⁵

A Barcelona, els terminis entre la sol·licitud i el bateig tendeixen a esdevenir més curts a mesura que empitjora la situació política. I els expedients semblen cada cop més senzills i curts. Per tant, podem afirmar que la situació era urgent i que l'Església espanyola actuà de manera «caritativa», si bé hi tenia interès, almenys simbòlicament. També, les peticions de bateig de les famílies jueves, ofegades entre els milers de peticions dels espanyols, foren certament facilitades. És potser això el que explicaria el nombre bastant alt de conversions administrades segons la modalitat més senzilla: és a dir, el bateig absolut (72,36 % dels casos), sense condició i, el que és més important per als jueus, sense abjuració prèvia. Aquesta altra hipòtesi nostra queda, evidentment, per a confirmar.

4.5. *A tall de conclusió*

Diverses preguntes es plantegen, si bé no podem encara donar-hi unes respostes pertinents i definitives. Així, la qüestió del nombre absolut de conversions i la seva proporció respecte al nombre estimat de jueus aleshores implantats a Barcelona:⁶⁶ què representa la xifra de dues-centes cinquanta persones des del punt de vista estadístic? És poca o molta gent?⁶⁷ Segona pregunta: qui-

65. DELPECH, *Sur les Juifs*, p. 370.

66. Entre tres mil i cinc mil durant la Segona República espanyola, segons estimacions arbitràries avançades pels historiadors del judaisme contemporani, però que no es basen en cap font concreta.

67. Uns mil casos de conversions al catolicisme en el segle XIX a França, per uns setanta mil jueus (GUGELOT, «De Ratisbonne à Lustiger». p. 5). Només a París, vuit-centes setanta-set conversions entre 1807 i 1914, entre les quals un 36 % d'estrangers provinents sobretot d'Alemanya, Àustria o Polònia (LANDAU, «Se convertir à Paris», p. 29 i 31). A més a més, sempre a França, de 1915 a 1934, hi ha enregistrades set-centes seixanta-nou conversions (GUGELOT, *La conversion des intellectuels*, p. 169). A Alemanya: dues mil vuitanta-nou conversions entre 1873 i 1902, en un país que aleshores compta uns cent trenta mil jueus (EHRENFREUND, *Mémoire juive*, p. 50).

na relació tenen amb el judaisme? Procedeixen del judaisme familiar del qual s'han allunyat, o bé de l'ateisme (parents ja desjudaitzats)? I, pel que fa als que no tenien cap família a Barcelona, quines relacions tenien amb la comunitat jueva organitzada a Barcelona? Quants en van ser membres? En un altre ordre d'idees: era, la conversió, l'última fase de la integració a Espanya o, al contrari, era una de les primeres fites —simbòliques— del camí cap a l'assimilació, en especial per a la gent jove? I, en ambdós casos, van considerar que posseir la famosa *fe de bautismo* constituïa un bitllet d'entrada a la societat espanyola a semblança dels jueus d'Alemanya que desitjaven accedir a les funcions de l'Administració? Una altra interrogació: tenien relacions entre ells, per exemple, com a alemanys, polonesos, búlgars? Van teixir una xarxa de sociabilitat o, al contrari, es van dessolidaritzar en assimilar-se i van esborrar qualsevol petjada del passat? I, finalment, va haver-hi retorns cap al judaisme?⁶⁸

Hem evocat anteriorment unes motivacions sobretot polítiques, socioeconòmiques, socioculturals, unes quantes d'eventualment psicològiques o religioses, totes, però, personals. Tanmateix, podem valorar el fenomen més col·lectivament: l'heterogeneïtat dels orígens, de les cultures i de la relació amb el judaisme per a totes aquestes persones i famílies fa que no existeixi cap cohesió col·lectiva que les uneixi i les condueixi progressivament cap a una construcció identitària forta, tal com passa amb el judaisme de l'Europa de l'est trasplantat durant la mateixa època a París, a Nova York o a Buenos Aires, i amb el suport dels *landsmanshaften*.⁶⁹ A més a més, abans de 1918, tampoc no existeix cap comunitat jueva organitzada a Barcelona que serveixi de referent, a la qual puguin connectar-se i, així, recuperar arrels, trobar congèneres, i, per tant, crear un nucli de relacions, fundar una família i, àdhuc, reconstruir una nova identitat jueva-catalana o jueva-espanyola. En fi, no sols deuen ser poc nombrosos com a jueus, sinó que menys nombrosos encara són com a jueus alemanys, jueus polonesos, etc., i, doncs, més propensos potser a esborrar la seva diferència.

68. Alguns casos de conversions seguides de retorns al judaisme són notoris a la Comunitat Israelita de Barcelona. També n'hem pogut localitzar d'altres encreuant dades d'aquests estudis i dades del llibre d'enterraments de la Comunitat Israelita de Barcelona (anys 1931-1969). Però no hem aprofundit en aquest àmbit, perquè aquest assumpte és, per raons deontològiques, massa delicat d'estudiar i sobretot de publicar.

69. *Landsmanshaften* (paraula ídix): associacions de jueus originaris d'una ciutat o d'un poble de l'Europa nord-oriental, creades al nou país d'immigració. Ajudaven els nouvinguts i els proveïen serveis i necessitats.

Per tant, en aquestes condicions també, la fusió total amb la societat receptora pot ésser temptadora. I en aquest cas, el procés religiós de la conversió, molt més enllà de la integració social i cultural, no té cap altra sortida que l'assimilació.⁷⁰

Bibliografia

- ÁLVAREZ CHILLIDA, Gonzalo. *El antisemitismo en España: La imagen del judío (1812-2002)*. Madrid: Marcial Pons, 2002.
- AVNI, Haïm. *España, Franco y los judíos*. Madrid: Altalena, 1982.
- AZUÉLOS, Daniel. *L'entrée en bourgeoisie des Juifs allemands ou le paradigme libéral (1800-1933)*. París: Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, 2003.
- BERTHELOT, Martine. *Cien años de presencia judía en la España contemporánea*. Barcelona: KFM, 1995. (Eraim; 2)
- *Les juifs d'Espagne au XXe siècle: retour à Sefarad, identité juive et intégration à la société catalane (étude sociohistorique et psycho-sociologique)*. Tesi doctoral dirigida pel doctor Louis Cardaillac. Montpellier: Université Paul Valéry - Montpellier III, 1984. 2 v.
- *Juifs de Catalogne et autres contributions à l'étude des judaïsmes contemporains*. Perpinyà: Presses Universitaires de Perpignan, 2011.
- *Memorias judías: Barcelona 1914-1954*. Barcelona: Riopiedras, 2001.
- «Un espai lingüístic desconegut a Catalunya: la Comunitat Israelita de Barcelona». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [València], 10 (1993), p. 27-49.
- COHEN, David. *La promotion des Juifs en France à l'époque du Second Empire (1852-1870)*. Ais de Provença: Université de Provence, 1980. 2 v.
- DELPECH, François. *Sur les Juifs: Études d'histoire contemporaine*. Lió: Presses Universitaires, 1983.
- EHRENFREUND, Jacques. *Mémoire juive et nationalité allemande: Les juifs berlinois à la Belle Époque*. París: PUF, 2000.
- GONZÁLEZ, Isidro. *El retorno de los judíos*. Madrid: Nerea, 1991.

70. La terminologia sociològica francesa (al contrari de l'americana) fa una diferència entre els dos conceptes. La *integració* combina l'adopció d'elements culturals del país d'acolliment amb el manteniment d'elements identitaris propis i, doncs, es manté una fidelitat a la cultura d'origen. L'*assimilació* és l'adopció dels elements dels país d'acolliment i l'abandó (i a vegades «l'oblit») dels elements identitaris específics.

- GUGELOT, Frédéric. *La conversion des intellectuels au catholicisme en France, 1885-1935*. Paris: CNRS, 1998.
- «Conversions et apostasies. Quelques mots d'introduction». *Archives Juives. Revue d'Histoire des Juifs de France* [Paris], 35 (2002), p. 4-7.
- «De Ratisbonne à Lustiger. Les convertis à l'époque contemporaine». *Archives Juives. Revue d'Histoire des Juifs de France* [Paris], 35 (2002), p. 8-26.
- LANDAU, Philippe-E. «Se convertir à Paris au XIXe siècle», *Archives Juives. Revue d'Histoire des Juifs de France* [Paris], 35 (2002), p. 27-43.
- LISBONA, José Antonio. *Retorno a Sefarad: La política de España hacia sus judíos en el siglo XX*. Barcelona: Riopiedras, 1993.
- OJEDA MATA, Maite. «Una primera aproximació a la comunitat jueva dels Encants del Mercat de Sant Antoni de Barcelona, 1882-1939». *Revista d'Etnologia de Catalunya* [Barcelona], 34 (2009), p. 118-120.
- VALLS, Esperança (dir). *Regest dels documents de l'Arxiu Diocesà de Barcelona relatiu als jueus*. Barcelona: PPU: Institut d'Estudis Mòn Juïc, 2008.

Annex

TAULA 1
Distribució per gènere i edat

<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Nois menors</i>	<i>Noies menors</i>	<i>Total</i>
132 (52,8 %)	85 (34 %)	16 (6,4 %)	17 (6,8 %)	250 (100 %)
217 adults (86,8 %)		33 menors (13,2 %)		250

TAULA 2a
País d'origen

74 d'Alemanya	29,2 %	4 de Txecoslovàquia	1 d'Algèria
33 de Turquia	13,2 %	4 d'Holanda	1 d'Egipte
21 d'Hongria	8,4 %	3 del Brasil	1 d'Itàlia
21 de Polònia	8,4 %	2 d'Anglaterra	1 de Nicaragua
17 de Grècia	6,8 %	2 de Bèlgica	1 de Nova York
13 de Bulgària	5,2 %	2 de Iugoslàvia	1 catalanohongarès
13 del Marroc	5,2 %	2 de Jerusalem	1 austrotxec
11 d'Àustria	4,4 %	2 de Romania	
9 de França	3,6 %	2 de Suïssa	2 sense precisar
6 de Rússia	2,4 %		
Total: 250			

NOTA. Les persones nascudes a Trieste (exp. 2, any 1880, i exp. 17, any 1890) figuren com a procedents d'Àustria ja que aquesta ciutat era austríaca abans de 1921.

TAULA 2b
Origen dels vint nascuts a Espanya
(Amb un suposat any mínim d'immigració dels seus pares a Espanya)

<i>Núm. exp.</i>	<i>Gènere</i>	<i>Edat</i>	<i>Procedència dels pares</i>	<i>Data de petició de bateig</i>	<i>Any mínim suposat d'immigració dels pares</i>
38	Nen	17	Hongria/Turquia	1939	1922
	Nena	14			
39	Nen	10	Àustria	1920	1910
	Nen	8	Àustria	1920	1910
84	Nena	1	Alemanya	1939	1938
93	Nena	14	Alemanya	1940	1920
	Noi	20			
105	Dona	23	Grècia	1940	1916*
112	Home	36	Alemanya	1940	1904
113	Nen	6	Turquia	1940	1934
120	Nena**	13	França	1940	1927
	Nena**	10			
133	Dona	19	Grècia	1941	1922
149	Dona	22	Turquia	1942	1920
150	Noia	18			
	Nena	7	Alemanya	1942	1924
	Nena	2			
174	Home	27	Suïssa	1944	1917
241	Home	24	Grècia	1944	1920
244	Nena	11	Alemanya/Catalunya	1945	1934

* Any corroborat per una altra font (BERTHELOT, *Memorias judías*, p. 65).

** Totes dues, nascudes a Sant Sebastià; tots els altres, a Barcelona.

TAULA 2c

Correlació entre el país de naixement i la data del bateig entre 1939 i 1947

	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946/ 1947	Total
Algèria					1				1
Alemanya	14	15	11	8	2	4	1	1	56
Àustria			1	2				1 (1947)	4
Barcelona	3	4	1	4		2	1		15
Bulgària	1	8	3		1			1	14
Espanya		2							2
Egipte			1						1
França		6							6
Grècia		2	5	1	2	4			14
Holanda								2 (1947)	2
Hongria	4	3	1		1				9
Jerusalem				1					1
Marroc	2				1				3
Polònia	1	5	2	1		1			10
Romania			2						2
Suïssa						1			1
Turquia	5	9	2	5		1			22
Txecoslovàquia	1	1	1						3
Iugoslàvia		1							1
Total	31	56	30	22	8	13	2	5	167

TAULA 3
Identitat religiosa: sefardites i asquenazites

<i>Sefardites</i>	<i>Asquenazites</i>	<i>Total</i>
94	156	250
(37,6 %)	(62,4 %)	(100 %)

TAULA 4
Edat dels batejats

	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Nois</i>	<i>Noies</i>	<i>Total</i>	<i>%</i>
2 mesos - 9 anys			10	6	16	6,75 %
10-17 anys			5	10	15	6,3 %
18-29 anys	33	34			67	28,2 %
30-39 anys	47	25			72	30,4 %
40-49 anys	25	12			37	15,6 %
50-59 anys	16	8			24	10,2 %
60-72 anys	5	1			6	2,5 %
Total	126	80		31	237	100 %

TAULA 5a
Època i any del bateig

	1846- 1868	1880- 1899	1904- 1906	1911- 1919	1920- 1929	1930- 1939	1940- 1947
Nombre de persones per any	1846: 1	1880: 1	1904: 1	1911: 3	1920: 6	1930: 1	1940: 58
		1881: 4	1905: 1		1921: 2	1931: 1	1941: 30
		1882: 2	1906: 1	1913: 1	1922: 3		1942: 22
				1914: 1		1933: 2	1943: 10
		1889: 1		1915: 1	1924: 1	1934: 2	1944: 13
	1864: 1	1890: 1		1916: 1	1925: 4	1935: 12	1945: 2
		1891: 1		1917: 1	1926: 2		1946: 2
				1918: 4	1927: 3	1939: 32	1947: 3
		1893: 2		1919: 2	1928: 3		
		1868: 1	1899: 1		1929: 3		
Total	3	13	3	14	27	50	140
250	(1,2 %)	(5,2 %)	(1,2 %)	(5,6 %)	(10,8 %)	(20 %)	(56 %)

TAULA 5b
Època del bateig

1846-1899	1904-1919	1920-1929	1930-1939	1940-1947
16	17	27	50	140
(6,4 %)	(6,8 %)	(10,8 %)	(20 %)	(56 %)

TAULA 5c
Any del bateig

<i>Any</i>	<i>Nombre de bateigs</i>
1939	32
1940	58
1941	30
1942	22
1943	10
1944	13
Total	165 (66 %)

TAULA 6a
Bateigs individuals i col·lectius

	<i>Nombre de bateigs</i>	<i>Nombre de persones batejades</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Menors d'edat</i>
Individuals	114	114	70 (61,4 %)	41 (36 %)	3 (2,6 %)
Col·lectius: família	41	114	44 (38,60 %)	40 (35,09 %)	30 (26,32 %)
Col·lectius: amics	9	21	17 (81 %)	4 (19 %)	—
Total de persones		250 (100 %)	132 (53,2 %)	85 (34 %)	33 (12,8 %)

TAULA 6b
Nombre de persones per bateig col·lectiu familiar

<i>Nombre de persones</i>	<i>Dues</i>	<i>Tres</i>	<i>Quatre</i>	<i>Cinc</i>	<i>Sis</i>	<i>Total</i>
Nombre de bateigs	24 (58,53 %)	8 (19,51 %)	6 (14,63 %)	0	3 (7,3 %)	41 (100 %)
Total de persones	48	24	24	0	18	114

TAULA 7
Parròquies i barris

1	Catedral	43
2	Capella de l'Hospital Militar: c. Tallers	12
3	Mare de Déu del Carme: c. del Carme	11
4	Sant Pau del Camp: c. de Sant Pau	5
5	Mare de Déu de Betlem: c. d'en Xuclà	4
6	Basílica de la Mare de Déu de la Mercè: pl. de la Mercè	3
7	Sant Pere de les Puel·les: pl. de Sant Pere	3
8	Santa Anna: c. de Santa Anna	3
9	Santa Maria del Mar: c. dels Sombrerers	2
10	Sant Miquel del Port: c. de Sant Miquel	2
11	Sant Jaume: c. de Ferran	1
12	Santa Mònica: la Rambla	1
13	Santa Maria del Pi: pl. del Pi	1
	Total de Ciutat Vella	91 37,60 %
14	Mare de Déu dels Àngels: c. de Balmes	24
15	Sagrada Família: c. de Provença	10
16	Puríssima Concepció i Assumpció: c. d'Aragó	9
17	Sant Josep Oriol: c. de Villarroel	6
18	Mare de Déu del Pilar: c. de Casanova	3
19	Mare de Déu del Roser: Gran Via de les Corts Catalanes	2
20	Preciosíssima Sang: c. de Viladomat	1
21	Corpus Christi: c. de Bailèn	1
22	Mares Filles de Maria Immaculada: c. del Consell de Cent	1
23	Sagrat Cor (jesuïtes): c. de Casp	1

TAULA 7 (*Continuació*)
Parròquies i barris

24	Hospital Clínic: c. de Villarroel	1	
	Total de l'Eixample	59	24,38 %
<hr/>			
25	Sant Vicenç de Sarrià: c. del Rector Voltà	15	
26	Mare de Déu de la Bonanova i dels Sants Gervasi i Protasi: c. de Bigai	10	
27	Maria Reparadora: pg. de Sant Joan Bosco	9	
28	Capella Francesa	3	
29	Sant Antoni de Pàdua: c. de Santaló	2	
30	Col·legi de Sant Ignasi	1	
31	Clínica Sant Josep: c. de Manacor	1	
	Total de Sarrià - Sant Gervasi	41	16,94 %
<hr/>			
32	Santa Maria de Gràcia: c. de Sant Pere Màrtir	13	
33	Santa Teresa del Nen Jesús: Via Augusta	7	
34	Sant Josep de Gràcia: pl. de Lesseps	3	
35	Pares Caputxins de Pompeia: av. Diagonal	1	
36	Sant Joan de Gràcia: pl. de la Virreina	1	
	Total de Gràcia	25	10,33 %
<hr/>			
37	Sant Martí de Provençals: pl. d'Ignasi Juliol, Sant Martí	5	
38	Santa Eulàlia de Vilapicina: pg. de Fabra i Puig, Nou Barris	4	
39	Santa Madrona: c. de Tapioles, Sants-Montjuïc	4	
40	A casa (<i>in articulo mortis</i>)	1	
41	Hospital de la Santa Creu, Horta-Guinardó	1	
	Total en altres llocs	15	6,20 %
<hr/>			
42	Sant Genís de l'Ametlla del Vallès	3	
43	Santa Maria de Badalona	3	
44	Sant Cugat del Vallès	1	
45	Molins de Rei	1	
46	Sant Esteve de Ripollet	1	
47	Sant Pere de Rubí	1	
48	Sant Antoni Abad, Vilanova i la Geltrú	1	
	Total en altres municipis	11	4,55 %

Total: dues-centes quaranta-dues persones batejades en llocs precisats en el *Regest II*. (Per a vuit persones, no es precisa el lloc del bateig.)

TAULA 8
Termini de conversió entre petició i bateig

El mateix dia	8 persones			
Total: 8 (3,2 %)				
	1 dia: 12	8 dies: 4	15 dies: 3	22 dies: 2
	2 dies: 23	9 dies: 9	16 dies: 5	23 dies: 2
	3 dies: 16	10 dies: 6	17 dies: –	24 dies: 3
Nombre	4 dies: 16	11 dies: 13	18 dies: 4	25 dies: 1
de dies/	5 dies: 14	12 dies: 2	19 dies: 1	26 dies: 3
setmanes	6 dies: 15	13 dies: 12	20 dies: 2	27 dies: –
	7 dies: 13	14 dies: 6	21 dies: 9	28 dies: –
				29 dies: –
				30 dies: 2
Total: 198 (79,2 %)	109 (43,6 %)	52 (20,8 %)	24 (9,6 %)	13 (5,2 %)
	1 mes: 2	2 mesos: 2	4 mes. 17 dies: 1	7 mes. 13 dies: 1
Nombre	1 mes 15 dies: 5	2 mes. 10 dies: 1	5 mesos: 3	8 mes. 8 dies: 2
de mesos	1 mes 20 dies: 1	2 mes. 15 dies: 1	5 mes. 7 dies: 1	10 mes. 4 dies: 1
	1 mes 21 dies: 3			
	1 mes 55 dies: 2			
Total: 26 (10,4 %)	13 (5,2 %)	4 (1,6 %)	5 (2,0 %)	4 (1,6 %)
Nombre d'anys	3 anys i 7 mesos: 1			
Total: 1 (0,4 %)				
No precisat o errors	17			
Total: 17 (6,8%)				

TAULA 9
Modalitat de bateig

<i>Bateig absolute</i>	<i>Bateig sub condicione</i>
«no consta abjuració»	«prèvia abjuració», «acta d'abjuració»
16	13
<i>Bateig absolute</i>	<i>sub condicione</i>
125	42
<i>servatis servandis</i>	
3	
Total	
144 (72,36 %)	55 (27,64 %)

TAULA 10
Canvi de noms

<i>Núm.</i>	<i>Origen (país/ciutat de naixement)</i>	<i>Nom d'origen</i>	<i>Nom castellanitzat en la petició</i>	<i>Nom de bateig (o nom cristià)</i>
5	Varsòvia	Joseph Moses		José Pablo i Ysidro
6	Tetuan	Mezada		María de las Mercedes Melchora Cecilia
8	Trieste	Elisa?		Elisa Remedios i Joaquina
12	Tànger	Mesaud		José María Agustín Raimundo
13	Hamburg	Bertha		Rigoberta María de la Merced i Berta
23	Groningen (Holanda)	Benjamin	Benito	Benito José María
24	Berlín		Juan José	Juan José-María Samuel
29	Anglaterra	Bertha		María Berta
30	Hongria	Margit		Margarida Caridad Ricarda Luisa
31	Crimea, Rússia		Jacobo	Jacobo Isidro Francisco

33	Bèlgica	Blanche (?)	Blanca	María de las Nieves Claudia Alvisia i Josefina
34	Tànger	Raquel		Rogelia Carmen Quiteria
34	Tànger	Messady		Mercedes Nieves Vicenta
37	Budapest		Andrés	José María Andrés
38	Hongria		Julio	Julio Emilio Jaime
38			José	José Segismundo Jaime
38			Francisco	Francisco José Jaime
38	Istanbul	Clelia		Celia Ana Dolores
38	Istanbul		Edmundo	Edmundo Francisco Jaime
38	Barcelona		Enrique	Enrique José Jaime
39	Txernivtsí (Bucovina, Àustria)	Wolfgang		José Francisco Wolfgang
39			Clara Emilia	María del Pilar Clara Emilia
39			Erna Catalina	María del Carmen Erna Catalina
42	Bèlgica	Moïse (?)	Moisés	Mauricio Santiago Ángel
43	Polònia	Rosa (?)	Rosa	Rosa Sara Montserrat
44	Nova York	Walter		Walter Mauricio Augusto
46	París	David León	David León	David René León
47	Budapest		Leopoldo	José Luis Pedro
47	Budapest	Riza		Teresa del Niño Jesús Mercedes Josefa
47		Zoltain		José María Eugenio
48	Vlissingen (Països Baixos)	Jeannette	Juana	Juana María Emilia
50	Turquia	Jaco (Jacques (?))		Jaime Ignacio Luis
52	Rússia	Ozias		José Ozias
52	Rússia	Mechlia (Marie)		María Mechlia
58	Polònia	Laiser		Leopoldo
62	Dardanel (Turquia)	Raquel		Raquel Rosa Dolores
64	Alemanya (pares de Txecoslovàquia)	Zoltan		Francisco Gerardo José

TAULA 10 (*Continuació*)
Canvi de noms

<i>Núm.</i>	<i>Origen (país/ciutat de naixement)</i>	<i>Nom d'origen</i>	<i>Nom castellanitzat en la petició</i>	<i>Nom de bateig (o nom cristià)</i>
65	Iugoslàvia		José	José Antonio Luis
76	Darmstadt (Alemanya)	Walter Kurt		Gualterio Luis Francisco
78	Esmirna (Turquia)	Nahum (?)	Isidoro	Isidoro José María Joaquín
78	Esmirna (?)	Isaac		Alfonso José María Joaquín
78	Esmirna (?)	Ester		Esther Josefa Joaquín
84	Nuremberg	Fred Max		Federico Maximiliano Evaristo
84	Berlín	Edith		Edita Juana Vicenta
84	Barcelona	Sylvia		Silvia Juana Sara
84	Weiden (Alemanya)	Erich		Erico José Bernabe
85	Poznań (Alemanya)	Erich		Erico Francisco Lázaro
89	Stuttgart (Alemanya)	Erwin		José Tomás Erwin Sigfrido Práxedes
90	Bonn (Alemanya)		Roberto	Roberto Erico José
94	Iugoslàvia		Alberto	Alberto José Juan
97	Bulgària	Raquel		Raquel Lidia Mari
100	Polònia		Janina	Janina Wauda (?) Halina
102	Erlangen (Alemanya)	Eva (?)		María
104	Varna (Bulgària)		Salomón	Salvador José
105	Barcelona (pares de Corfú, Grècia)		Iolanda	Yolanda Josefa Mercedes
109	Berlín		Matilde	Matilde Pilar Eulalia
122	Bulgària	Mair	Mario	Mario Joaquín Jaime
122	Sofia (Bulgària)	Sarah (?)	Sarina	Sarina Montserrat Carmen
125	Berlín		Enriqueta	Enriqueta María Luz María Gloria Eulalia Marta
126	Istanbul	Hugo		María Santiago José

128	Fürth (Alemanya)	Karl (?)	Carlos	Carlos Alfonso Juan Gualterio
135	Berlín		Mercedes	Mercedes Evelina Catalina
135	Berlín	Lilian		Lilian Raquel María Magdalena
139	Berlín		Isidoro	Isidoro Norberto José
141	Polònia	Israel		Carlos
141	Polònia	Raquel		María Carmen
148	Berlín	Ruth	Rut	María Rut Hilaria Catalina Eulalia
150	Polònia		Eugenia	Eugenia Margaridad Trinidad
150	Polònia		Yolanda	Yolanda Ibon (?) Trinidad
150	?		Clara-Lisa	Clara Luisa Dolores Trinidad
150	?	Rosa-Line		Rosa Lina Trinidad
155	Hamburg (Alemanya)		Juan	Juan
155	Poznań (Alemanya)		Isabel	María Dolores
155	?		Maximiliano	Maximiliano
155	?		Gertrudis	María de la Presentación
158	Berlín		Edita	María del Carmen Edita
164	Salònica		Jaime	Jaime Pablo José
168	Ruschtuk (Bulgària)	Mario Jacques		Mario Santiago José
169	Bacharach (Alemanya)	Kurt		Curcio Edmundo Sinforiano Hilario
7*	Alemanya	Gerda		Francisca Gerda Clara María de Monserrat

Total: 80 persones.

* No consta en el *Regest II*; afegit per l'autora d'aquest article.

TAULA 11
Designació dels candidats al bateig

1 ocurrència	<ul style="list-style-type: none"> — jueva, jueva, jueus, el jueu, la jueva — <i>un hebreo, una hebrea</i> — <i>israelita, el israelita</i> 		
2 ocurrències	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 50%; vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> — jueu / israelites de religió — de religió jueus, <i>de religión judía</i> — «de religió hebrea», «de religió hebreaica» — «de religió israelita», <i>de religión israelita</i> — <i>de religión «Isdrailita [sic]»</i> — «de religió judaica», <i>de religión judaica</i> — «de religió mosaica» — de ritu israelita — de ritu judaic — de ritu «<i>ortodoxisraelita</i>» (1920) — de confessió mosaica </td> <td style="width: 50%; vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> — de secta judaica — de «secta israelítica» — <i>de nación hebrea</i> — <i>de nación hebreos</i> — de raça jueva — <i>judía de nacimiento</i> — d'origen jueu — de pare jueu — de pares jueus — <i>de padres ysraelitas</i> — <i>el buen israelita</i> </td> </tr> </table>	<ul style="list-style-type: none"> — jueu / israelites de religió — de religió jueus, <i>de religión judía</i> — «de religió hebrea», «de religió hebreaica» — «de religió israelita», <i>de religión israelita</i> — <i>de religión «Isdrailita [sic]»</i> — «de religió judaica», <i>de religión judaica</i> — «de religió mosaica» — de ritu israelita — de ritu judaic — de ritu «<i>ortodoxisraelita</i>» (1920) — de confessió mosaica 	<ul style="list-style-type: none"> — de secta judaica — de «secta israelítica» — <i>de nación hebrea</i> — <i>de nación hebreos</i> — de raça jueva — <i>judía de nacimiento</i> — d'origen jueu — de pare jueu — de pares jueus — <i>de padres ysraelitas</i> — <i>el buen israelita</i>
<ul style="list-style-type: none"> — jueu / israelites de religió — de religió jueus, <i>de religión judía</i> — «de religió hebrea», «de religió hebreaica» — «de religió israelita», <i>de religión israelita</i> — <i>de religión «Isdrailita [sic]»</i> — «de religió judaica», <i>de religión judaica</i> — «de religió mosaica» — de ritu israelita — de ritu judaic — de ritu «<i>ortodoxisraelita</i>» (1920) — de confessió mosaica 	<ul style="list-style-type: none"> — de secta judaica — de «secta israelítica» — <i>de nación hebrea</i> — <i>de nación hebreos</i> — de raça jueva — <i>judía de nacimiento</i> — d'origen jueu — de pare jueu — de pares jueus — <i>de padres ysraelitas</i> — <i>el buen israelita</i> 		
3 ocurrències	<ul style="list-style-type: none"> — fill de pares jueus, <i>hijo de padres judíos</i>, fill dels jueus H. i C. — fill de mare israelita — <i>hija del matrimonio hebreo</i> — nascuda de pares israelites — <i>pertenecientes a la comunión israelítica</i> — <i>perteneciente a la religión mosaica</i> — «va pertànyer a la secta judaica» — «de religió israelita o judaica» — «israelites, de religió jueus» — de raça i religió jueva, judío de raza y religión 		
Perífrasis	<ul style="list-style-type: none"> — «que professaven la religió judaica», «que ha professat fins ara la religió judaica» (1940) — «de pares jueus i professa la religió mosaica» — «procedent de la religió hebrea en la qual fou circumcidat» (1939) — els pares «van pertànyer a la <i>Mancomunia</i> Israelita i al Judaisme» 		

- *Que pertenecen a la Comunidad Israelita-Italiana de Estambul Turquía* (1940)
- «que nació en el judaísmo y fue educada y practicó la religión judaica» (1933), nascuda i educada en la «religió judaica»
- «educats en la religió israelita», «educat en la religió judaica»
- «casats segons el ritu judaic», «casats segons el ritu ortodox-israelita»

NOTA. Escrivim en lletra cursiva els fragments originals citats en les fitxes (tots els expedients originals van ser redactats pels preveres en castellà). En lletra rodona, escrivim les informacions (resums o notes) donades —a voltes entre cometes— pels autors del *Regest*.